

Dağtaş, Erdal, Kızılıcak, Atakan. (2024). Alternatif Medya Olarak Fanzinler Üzerine Bir Değerlendirme: Bozkır ve Midas Örnekleri, **Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi**, (2024) Güz -02- (286-317)

ALTERNATİF MEDYA OLARAK FANZİNLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: BOZKIR VE MİDAS ÖRNEKLERİ

AN EVALUATION ON FANZINES AS ALTERNATIVE MEDIA: BOZKIR AND MIDAS SAMPLES

Erdal DAĞTAŞ^a

Atakan KIZILCIK^b

Doi: 10.53281/kritik.1578002

^aProf. Dr., Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, 0000-0001-9716-2150

^bDoktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı, 0000-0002-9968-3440

MAKALE BİLGİLERİ

Makale:

Gönderim Tarihi : 02.11.2024

Ön Değerlendirme : 09.11.2024

Kabul Tarihi : 12.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Karşı Hegemonya, Alternatif Medya, Fanzin, Bozkır, Midas

Key Words:

Counter Hegemony, Alternative Media, Fanzine, Bozkır, Midas

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu, Türkiye’de yayımlanan ve üniversite öğrencileri tarafından hazırlanan politik fanzinlerin alternatif medya çerçevesinde değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Öte yandan, çalışmada, bu politik fanzinlerin karşı hegemonyanın bir alanı olarak irdelenip irdelenemeyeceği tartışmaya açılmaktadır. Bu bağlamda, John Downing ve Chris Atton’ın alternatif medyaya yönelik yaklaşım ve ilkeleri çerçevesinde, politik fanzinlerin alternatif bir medya ve karşı hegemonik bir alan olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin çözümlenmesi bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır. Çalışmanın çözümlenme bölümü için, Türkiye’de öğrenciler tarafından hazırlanan politik fanzinler içerisinden Bozkır ve Midas isimli iki fanzin seçilmiştir. Örnek olarak belirlenen bu fanzinler, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmişlerdir. Bu iki fanzinin seçilmesinin nedeni hem öğrenciler tarafından hazırlanan/yayınlanan fanzinler olmaları hem de politik içerikli fanzinler olmalarıdır. Çalışmada, nitel çözümlenme yöntemi benimsenmiştir. Bu bağlamda, çözümlenme bölümünde, fanzinlerin içeriklerine yönelik metin analizi tekniği uygulanmıştır. Gerçekleştirilen metin analizinde, fanzinlerdeki yazılı ve görsel tüm içerikler analize dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, araştırma soruları ve incelenen fanzinlerin içeriklerinden yola çıkarak şu tematik başlıklar oluşturulmuştur: (1) Fanzinlerin yapıları, konuları ve amaçları açısından alternatifliği, (2) Fanzinlerin biçimsel ve teknik açıdan alternatifliği (3) Fanzinlerin konu ve içerik açısından alternatifliği. Çalışma sonucunda, fanzinlerin birer alternatif medya mecrası olarak karşı hegemonik bir direnişe olanak tanıdıkları belirlenmiştir.

ABSTRACT

The subject of this study is the evaluation of political fanzines published in Türkiye and prepared by university students within the framework of alternative media. Furthermore, the study discusses whether these political fanzines can be analyzed as a field of counter hegemony. In this context, within the framework of John Downing and Chris Atton's approaches and principles towards alternative media, analyzing whether political fanzines can be considered as an alternative media and a counter hegemonic

field constitutes this study's problematic. For the analysis part of the study, Bozkır and Midas, were selected among the political fanzines prepared by students in Türkiye. These fanzines were selected through purposive sampling method. These two fanzines were selected because both fanzines are political and prepared/published by students. The qualitative analysis method was adopted in the study. In this context, in the analysis section, the text analysis technique was applied to the fanzines. In the text analysis, all written and visual contents of the fanzines were included. In this context, the following thematic headings were formed based on the research questions and the contents of the fanzines analyzed: (1) The alternativeness of fanzines in terms of their structure, position and purpose, (2) The alternativeness of fanzines in terms of form and technique, (3) The alternativeness of fanzines in terms of subject and content. With the results of the study, it has been determined that fanzines enable a counter hegemonic resistance as an alternative media medium.

© 2018- e-ISSN 2667-6850

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu, üniversite öğrencileri tarafından hazırlanan politik fanzinlerin alternatif medya çerçevesinde değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Öte yandan, çalışmada, bu politik fanzinlerin karşı hegemonyanın bir alanı olarak irdelenip irdelenemeyeceği tartışmaya açılmaktadır.

Medyanın anti-demokratik ve eşitsizlikçi yapılanması karşısında birçok düşünür, anaakım medyadan farklı bir yapılanmanın kuramsal temellerini belirlemeye çalışmıştır (Aydın, 2019, s. 106). Alternatif medya çatı kavramı çerçevesinde ortaya çıkan bu yapılanmanın; egemen medyanın dikey iletişimine karşı yatay bir iletişim kurması ve azınlık olanların fikirlerini savunması gibi belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Aynı zamanda, alternatif medya organizasyonlarının radikal sosyal değişikliklerin destekleyicisi oldukları da belirtilmektedir (İlhan, 2014, s. 8).

Bu noktada, John D. H. Downing'in 1984 tarihli *Radical Media: The Political Experience of Alternative Communication* (Radikal Medya: Alternatif İletişimin Politik Deneyimi) isimli eseri, alternatif medyayla ilgili kuramsal çalışmalar için bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Downing bu eserinde, alternatif medya yerine kullandığı radikal medya kavramını; hegemonyaya paralel politikalar ve perspektiflerine karşı alternatif görüş ve düşünceleri yansıtan, görece düşük bütçeli ve değişik biçimlerdeki medyayı tanımlamak için kullanmıştır (Aydın, 2019, s. 107). Bir başka deyişle, radikal medya; küçük bütçeli, eleştirel/muhafif, yatay yapılanmaya sahip bir medya olarak siyasal ve toplumsal hareketlerle ilgili ve bazen de geçici sürelerde yayında kalabilen medya olarak tanımlanabilmektedir (Aydoğan ve Kırık, 2012, s. 65).

Downing, *Radikal Medya: İsyancıların İletişimi ve Toplumsal Hareketler* (2017) isimli çalışmasında ise alternatif medyayı, "radikal alternatif medya" olarak tanımlamaktadır. Bu eser içerisinde, radikal alternatif medya, "Antonio Gramsci'nin hegemonya ve karşı hegemonya

kavramsallaştırmalarından hareketle, var olan statüko içinde bir karşı hegemonya alanı olarak” görülmektedir (Dağtaş ve Şirvanlı, 2020, s. 324). Ayrıca Downing, radikal alternatif medyanın rolünü “sessizliği dağıtmaya çalışmak, yalanlara karşı çıkmak ve gerçeği göstermek” şeklinde açıklamaktadır (Downing, 2017, s. 46).

Alternatif medya konusunda önemli düşünürlerden biri olan Chris Atton ise Alternatif Medyaya Bakış: Kuram ve Metodoloji isimli çalışmasında, alternatif medyanın dönüştürmeye yönelik gücünü ortaya çıkaran; aynı zamanda onun tüm süreçlerine odaklanmaya çalışan bir modele vurgu yapmaktadır (Atton, 2014, s. 57). Bu noktada Atton, alternatif medyayı anaakım medyadan ayırmak adına, alternatif medyanın “gayri-profesyonelleşmesi, gayri-sermayeleşmesi ve gayri-kurumsallaşması”nın gerekliliğinin özellikle üstünde durmaktadır (Dağtaş ve Şirvanlı, 2020, s. 324).

Bu çalışmanın amaçları çerçevesinde hem Downing hem de Atton’un görüşlerinden hareketle (radikal) alternatif medya içerisinde değerlendirilebilecek önemli araçlardan/alanlardan birinin de fanzinler olduğu söylenebilir. Fanzinler, kendilerinin de içerisinde konumlandıkları sosyal hareketlerle bağlantılı şekilde sundukları mesajlar çerçevesinde incelendiklerinde bir alternatif medya mecrası olarak ele alınabilmektedir (Elgün Oral, 2017, s. 71-72). Bir başka deyişle, sıradan olanı, alışıl gelmiş ve kemikleşmiş kurumları reddeden insanlar tarafından üretimi gerçekleştirilen fanzinler, baskın kültüre yönelik başkaldırlara kulak tıkayan geleneksel medyaya karşı alternatif bir medya olarak tanımlanmaktadır (Ölçekçi, 2016, s. 345).

Stephen Duncombe, Notes From Underground: Zines and the Politics of Alternative Culture (2008) (Yeraltından Notlar: Fanzinler ve Alternatif Kültür Politikaları) isimli eserinde, fanzinlerin oldukça geniş bir konu dağılımına sahip olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca, Duncombe (2008), fanzinlerin politika, gündelik hayat ve sorunlar, karşı kültür, protest müzik, cinsel tabular, edebiyat, sanat, hayvan hakları, toplumsal cinsiyet gibi çeşitli konularda yayımlanabildiklerini belirtmektedir. Bu çalışma için seçilmiş fanzinleri de kapsamakta olan ve fanzin türleri içerisinde önemli bir pay sahibi olan politik fanzinler ise Haluk Ölçekçi tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Çoğunlukla sosyalist, anarşist ve çevreci gruplar tarafından kullanılmakla birlikte, ütopyik ve marjinal görüşler başta olmak üzere her türlü siyasi görüşle ilgili ürünler” (Ölçekçi, 2016, s. 355).

Vurgulanan noktalardan hareketle bu çalışmada, Türkiye’de yayımlanmakta olan politik fanzinler; Downing ve Atton tarafından alternatif medyaya yönelik irdelenen ilkeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Downing ve Atton’ın alternatif medyaya yönelik yaklaşım ve ilkeleri

çerçevesinde, politik fanzinlerin alternatif bir medya ve karşı hegemonik bir alan olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin çözümlenmesi bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

1. Alternatif Medya Kavramı

Alternatif medyaya yönelik günümüzde birçok farklı düşünür tarafından geliştirilmiş çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımların ortaklaştığı nokta ise alternatif medyanın, egemen medya olarak ifade edilen anaakım medyanın karşısında konumlandırılmış olmasıdır. Bu bağlamda, alternatif medya, demokratik olmaktan ziyade iktidarlara yakın ilişkiler kuran ve dikey örgütlenmeye sahip olduğundan ekonomi politik açıdan yaklaşıldığında bir tür sömürü ilişkileri düzeni içerisinde bulunan anaakım medyanın bir tür eleştirisini ve alternatifini sunmaktadır.

Bu konuda Marisol Sandoval ve Christian Fuchs, Alternatif Medyanın Eleştirel Bir Teorisine Doğru (2010) isimli çalışmalarında alternatif medya üzerine çalışan birçok araştırmacının alternatif medyayı, örgütsel ilkeler açısından anaakım medyadan farklılaşan bir medya formu olarak nitelendirdiklerinin altını çizmektedir. Onlara göre, alternatif medyanın temel özellikleri katılımcılık, kolektif örgütlenme ve ticari nitelik taşımayan finansmandır (Sandoval ve Fuchs, 2010, s. 141-142).

Bununla birlikte, Sandoval ve Fuchs alternatif medyayı tanımlarken, medya içerisinde yer alan tüm unsurlar ile medya yapıları ve üretim süreçleri arasında diyalektik bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. Buna göre, alternatif medyanın tüketicileri aynı zamanda medyanın üretim süreciyle aktif şekilde ilgilenmekte ve üretime katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca, “üretüketici”* olan bu kişiler, var olan medya içeriklerine karşı da eleştirel yaklaşmak zorundadırlar. Böylece, üretüketiciler, hem tükettikleri/tüketecekleri hem de üretecekleri yeni eleştirel medya içerikleri konusunda eleştirel olacaklardır. Yine Sandoval ve Fuchs’a göre, eleştirel olarak alternatif medya modelinde, bu tür medyanın üretim aşaması ve ortaya çıkan ürünün ekonomi politik biçim ve niteliğinin mutlaka alternatif olması zorunlu değildir. Bu noktada ayırt edici olan, üretilen içeriğin radikal eleştireliliğidir. Çünkü, onlara göre asıl önemli olan, alternatif medya içerisinde yer alan eleştirel yaklaşım ve düşüncelerin geniş okuyucu/izleyici kitlesine ulaşmasıdır. Bir başka deyişle, bu tür medya içeriğinin kamusal görünürlük kazanması sağlanmalıdır (Sandoval ve Fuchs, 2010, s. 145-148).

*Yaşam biçimi kavramı kişilerin, gündelik ve toplumsal yaşamlarını sürdürürken; kendilerine eşlik eden tüm nesnelere. Ayrıca yaşam biçimi, bireylerin tüm davranış ve yaşayış kalıplarını da içerir (Featherstone, 1996, s. 41). Bu bağlamda, günümüzde yoğun şekilde kullanılan yeni medya ortamları bireylerin yaşam biçimlerini sundukları bir meca haline gelirken; içerik tüketiminde yoğun bir artış yaşanmaktadır. İşte bu noktada, Alvin Toffler’in vurguladığı (1981) “üreten tüketici” kavramı gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle, sosyal medya ve internet kullanıcıları hem içerik üretmekte hem de bu içeriği tüketmektedir.

Ne var ki, alternatif medyanın gerekli koşulunun yalnızca eleştirelilik olduğunu savunan bu gibi görüşler, anaakım medya içerisinde yer alıp tekelleşmiş sermayedarların mülkiyeti altında eylemde bulunan ancak muhalif olan medya kuruluşlarının da alternatif medya içerisinde değerlendirilmesi gerektiği görüşünü ortaya çıkarabilmektedir. Bu durum ise alternatif medyanın ekonomi politik açıdan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen yapısının sorgulanmasına sebep olmaktadır. Çünkü, alternatif medyanın, içeriklerinde radikal eleştirel bir tutum sergilerken kamusal görünürlük kazanmak ve toplumsal açıdan etkili bir araca dönüşebilmek adına kapitalist ekonomik yöntemlere başvurması gerektiğini savunmak alternatif medyanın temel nitelikleri düşünüldüğünde bir çelişki yaratmaktadır (Aydın, 2019, s. 108-109).

Tüm bu görüşlerin yanında alternatif medyanın, temelde hem gazetecilik rutinleri hem de örgütsel rutinleri göz önünde bulundurulduğunda karşı hegemonik[†] bir duruşa sahip olduğu vurgulanabilir (Downing, 2001, s. 15). Bu anlamda, otoritenin “aydınları” anaakım medyada kapitalist ve egemen düşüncelerin temsilini sunarlar; alternatif medya yaymaya çalıştığı farklı fikirler, azınlıkların sesi olma ve görmezden gelinenlerin görünürlüğünü sağlama gibi amaçlarla karşı hegemonik politik mücadelenin entelektüel öncülüğünü yapmaktadır (Ceyhan, 2008, s. 109). Bu çerçevede, baskıcı rejimlerde karşı enformasyon modeli olarak da görülebilecek olan alternatif medya, sahte anlatılara tümüyle karşı çıkarak gerçekleri dile getirmekte ve medyanın ideolojik olarak ortaya koyduğu her tür manipülatif kurguya karşı farklı alanlar açmaktadır. Böylece, alternatif medya, kültürün tekelleşmesi karşısında yeni bir soluk olarak ortaya çıkmaktadır (Serbes ve Güzel, 2020, s. 690).

Özetle, alternatif medyaya yönelik farklı tanımlamalar temelde incelendiğinde, onun anaakım medyaya karşı çeşitli konulardaki karşı duruşunun en önemli ölçüt olduğu belirtilebilir. Bundan sonraki alt başlıkta ise çalışmanın sorunsalı ve amaçları göz önünde bulundurulduğunda alternatif medyanın Downing ve Atton tarafından nasıl tanımlandığı ele alınmıştır.

2. Downing ve Atton’ın Alternatif Medyaya Yönelik Yaklaşımları

Downing, alternatif medyanın tanımlanması ve bu medyaya yönelik temel niteliklerin geliştirilmesinde en önemli araştırmacılardan biridir. Onun, alternatif medyaya bakışının temel ilgisi, radikal medya olarak adlandırdığı yapılanmanın, birlik halinde hareket etme ve siyasal bilinci kazandırma potansiyeline ilişkindir (Ceyhan, 2008, s. 70). Bu noktadan bakıldığında Downing, radikal medyayı toplumsal hareketlerle bağlantılı olarak sadece televizyon, gazete, radyo gibi yaygın geleneksel

[†]Gramsci hiçbir zaman karşı hegemonya ya da karşı hegemonik kavramlarını kullanmamış olmasına karşın, bu kavramlar alternatif medyanın kavramsallaştırılmasında genel olarak Gramsci’nin düşüncesinden etkilenmiş düşünürlerce egemen ideolojik çerçevelere meydan okuyan girişimleri adlandırmak için kullanılmıştır (Downing, 2001, s. 15; Downing, 2017, s. 46).

medya organlarının kullanımıyla sınırlandırmamakta; sokak tiyatrosundan, duvar resimlerine hatta dans ve şarkılara kadar uzanan geniş bir etkinlik alanı içerisinde konumlandırmaktadır (Downing, 2017, s. 37). Böylece, Downing'e göre radikal medyanın, baskın ideolojik perspektife yönelik bir karşı hegemonya geliştirmek, kapitalist iktidar(lar) tarafından kontrol edilip sansüre uğratılan bilgilere karşı gerçekleri çıplak bir biçimde ortaya çıkarmak ve iktidar(lar)ın farklı formlarına tabi olmaya direnmek gibi görevleri bulunmaktadır (Kepekçi, 2011, s. 25-26).

Bununla birlikte, Downing, ileriki çalışmalarında radikal alternatif medya olarak tanımladığı bu tür medyanın; hegemonik süreci sorgulayan bir perspektif geliştirmenin yeni yollarını arama ve yapıcı değişimleri inşa etme gücüne sahip oldukları konusunda birey ve toplumlara özgüven verme görevi bulunduğunun altını çizmektedir. Bu noktada Downing, radikal alternatif medyanın; devlet iktidarı, (karşı hegemonik olarak) hegemonya ve emre itaatsizliğin geniş bağlamına yerleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Downing, 2017, s. 47-51). Bu anlamda alternatif medya, politik bilincin uyandırılmasında sine qua non (Yavaşgel, 2000, s. 402) bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, Downing, alternatif grupları, var olan siyasi partiler ve/veya politik kurumlardan ayırmaktadır. Çünkü, bu gruplar genellikle resmi olmamakta ve kolektif olarak işlediğinden hiyerarşik yapılanmalar içerisinde örgütlenmemektedirler. Bu nokta referans alındığında, bu grupların ne söylediği değil, nasıl örgütlendikleri önem kazanmaktadır. Çünkü, alternatif medya, Downing'in "İsyancıların İletişimi"[‡] olarak nitelendirdiği habercilik anlayışı ve yorumları ile statükoyla mücadele etmekle kalmamakta, bunların üretimi yoluyla da mücadele etmektedir (Atton, 2008, s. 216). Aynı zamanda Downing, alternatif medyanın yatay yapılanması ile bu medya içerisindeki tüm editöryal kararların kolektif bir şekilde alınmasının da gelenekselleşmiş medya üretim pratiklerine karşı bir örnek oluşturduğunu savunmaktadır (Ceyhan, 2008, s. 92).

Atton'a göre ise "radikal" kavramı, toplumsal değişimlere vurgu yapan devrimci bir ifadeyken, "alternatif" kavramı ise daha geniş kapsama sahip görece genel bir tanımlamayı vurgulamaktadır (Aydın, 2019, s. 107). Bu bağlamda, Atton, Downing'in radikal alternatif medya kuramından bazı noktalarda ayrılan ve var olan medya teorilerine alternatif oluşturabilecek yeni ve kapsamlı bir teori geliştirmektedir.

Atton'a göre alternatif medya, baskın üretim araçlarına göre pozisyon almakta ve kendi üretim araçları üzerinden toplumsal değişimi canlandırmaya çalışmaktadır. Bu toplumsal değişim, ulusal ya da

[‡]Bu noktada Atton, Downing'in 2001 yılında yayımlanan *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements* eserinin başlığındaki "Rebellious Communication" kavramına atıfta bulunmaktadır.

ulusüstü bir seviyede yapısal olarak gerçekleşebileceği gibi yerel hatta bireysel olarak da kendini gösterebilmektedir (Atton, 2014, s. 39). Yine Atton'a göre alternatif medya, geniş kesimlerin görüşlerine karşı azınlık olanları ve onların muhalif tutumlarını içermeli ve yaygın basında yer bulamayan konu veya görüşleri (de) işlemelidir (Atton, 1999, s. 51).

Ona göre alternatif medya, “eylem için enformasyon”u zamanlıca ve hızlıca yaratmaya dayalı aktivist felsefeye bağlı üretim ve dağıtım yöntemleri uygulamaktadır. Aktivizmin doğası gereği toplumsal sorunlar ortaya çıktıkları süreçte çözümlenmesi gereken olgular olarak görüldüklerinden yeni ortaya çıkan sorunlar alternatif medyanın tam kalbinde bulunmaktadır. Dahası alternatif medya, anaakım medyada yer verilen haberlerin toplumsal kurgusuna yalnızca bu medya ve haberlerin eleştirisiyle değil; haber toplama ve erişim için alternatif haber değerleri ve çerçeveler oluşturup kendi haberlerini kurgulayarak da tepki göstermektedir. Bu noktadan bakıldığında, alternatif medya, anaakım medyada birçok nedenle (devlet tavsiyesi, reklamverenlerden mali baskı, çapraz medya mülkiyeti, haberciliğe ilişkin muhafazakârlık, haber öncelikleri vb.) yer bulamayan hikâyelerin evi olarak tasarlanmaktadır. Ayrıca, alternatif medya, dünyaya içkin başka türlü görülemeyecek yorumları ve basitçe başka hiçbir yerde bulunamayacak bilgileri sunmaktadır. Çünkü, alternatif yayınlar, kârdan ziyade fikirlerin serbestçe dolaşımıyla ilgilenmektedir (Atton, 2014, s. 26-29).

Ayrıca, Atton, okuyucuların/yurttaşların, yalnızca “kamu” olarak kalmasına da karşı çıkmaktadır. Bu konuda okurların/yurttaşların, herhangi bir eğitim almadan ve büyük bir sermaye harcamasına girişmeden de alternatif medyaya ulaşabilmelerini ve bu alan(lar)da toplumsal bir bakış açısıyla aktif şekilde rol alabilmelerini önemsemektedir (Atton, 2014, s. 49-50).

Yurttaşların aktif şekilde rol alabilecekleri alternatif medya alanları incelendiğinde; alternatif yaşam tarzı dergileri, farklı tür ve içeriklerde üretim gerçekleştirilen zinler/fanzinler ve düşük bütçeli matbaalarda üretilen her türlü edebi/sanatsal kurgu yayınları gibi alanlar bulunduğu görülmektedir (Dağtaş ve Şirvanlı, 2020, s. 324). Bu alanlar içerisinden fanzinler ise, bu çalışmanın amaçları göz önünde bulundurulduğunda ayrı bir önem taşımaktadır.

3. Alternatif Medya Aracı/Alanı Olarak Fanzinler

Fanzinler üzerine yazılan literatür incelendiğinde, 1930 yılında Amerika’da yayımlanmaya başlayan bilim kurgu türündeki The Comet’in ilk fanzin örneği olarak değerlendirilebileceği söylenebilir (Perkins, 1992). İlk fanzinler ele alındığında, her ne kadar özellikle bilim kurgu türünde yayınlar ön plana çıksa da 1970’li yıllarda yükselişe geçen Punk kültürüyle beraber ideolojik bir tavra sahip olan

fanzinlerin de ortaya çıkmaya başladığı anlaşılmaktadır (Serbes ve Güzel, 2020, s. 694). Örneğin, İngiltere'de 1976-1979 yılları arasında punk hareketinin etkisiyle, modern dünya ve hippie kültürünün baskın hale gelmesine karşı söylemler üreten birçok fanzin olduğu görülmektedir (Triggs, 2006, s. 70).

Kadın düşmanlığı, ırkçılık, insan hakları ihlalleri, globalleşmenin dezavantajları gibi geleneksel medyada yer al(a)mayan konu ve düşünceleri toplumsal gerçeklik içerisinde işleyen fanzinler, ekonomik açıdan da özgür olmayı tercih ettiklerinden içeriklerini büyük kitlelere ulaştıramamaktadırlar. Bu durum ise fanzinlerin, kamusal görünürlüklerini azaltmaktadır. Böylelikle, reklamı ve her türlü kapitalist ekonomik yöntemi reddeden fanzin üreticilerinin ürünleri, yaşanan finans problemleri dolayısıyla fanzinlerin çıkış aralıklarının düzensizlik göstermesine neden olmaktadır (Elgün Oral, 2017, s. 74).

Bazen tek sayfadan bazen de birbirine zımbalanmış sayfalardan oluşabilen fanzinler; günümüzde özellikle fotokopi şeklinde çoğaltılabilmektedirler. Fanzinler, temelde herhangi bir para ve/veya kâr amacıyla olmamakta ve çoğunlukla ev ya da ufak ofis tipi yerlerde hazırlanmaktadır. Bu açıdan çoğu fanzin, bin baskının altında üretilmektedir (Çetinbaş, 2017, s. 118). Fanzinleri, üretim süreçlerindeki farklılıklarla birlikte geleneksel medyadan ayıran bir diğer özellik ise fanzinlerin dağıtım yöntemlerinin de kendine özgü olmasıdır. Bu konuda Atton, fanzin kültürü içerisinde 1980 ve 1990'lar boyunca değiş-tokuş sisteminin oldukça yaygın olduğunu vurgulamaktadır (Atton, 2011, s. 565). Ayrıca, değiş-tokuş sistemine göre dağılımı yapılan fanzinlerin, bağımsız kitabevelerinde, kafelerde, fanzin festivallerinde hatta yürüyüş ve konu ile ilgili toplantılarda da dağıtım gerçekleştirilmektedir (Chidgey, 2009, s. 29). Genellikle ücretsiz ve değiş-tokuş yöntemiyle dağıtılan fanzinler, kimi zaman da posta ve üretim maliyetlerini karşılayacak cüzi bir fiyatla satılabilmektedirler (Ölçekçi, 2016, s. 347).

Konularındaki çeşitlilik ile piyasa ve iktidarlara karşı anarşist tavırları dikkate alındığında fanzinlerin, alternatif medya kapsamında değerlendirilmesi açısından herhangi bir çekince bulunmamaktadır. Bu tavır, aynı zamanda fanzinlerin yöntem olarak korsanlığı benimsemelerini de açıklamaktadır (Ölçekçi, 2016, s. 350). Bu noktada, fanzinleri anaakım medyadan ayıran ve onların alternatif medya olarak nitelendirilmesine neden olan bir diğer özellik görünürlük kazanmaktadır: Yayıncı ile okuyucusu arasındaki yatay iletişimin varlığı (Elgün, 2020, s. 1483).

Fanzin üreticileri ile okuyucuları arasındaki ayırım olabildiğince belirsizdir. Çünkü, bir fanzinin okuyucusu zaman içerisinde o fanzinin üreticisi olabilmekte ve/veya kendi fanzinini üretmeye başlayabilmektedir. Bu durum ise fanzin üreticilerinin aralarında bir iletişim ve ağ oluşmasını sağlamaktadır. Ayrıca, herhangi bir kuruma ait olmadan üretilen fanzinler, devlet ya da ticari bir sansür mekanizmasına tabi olmadıklarından onların tek eleştirmeni ve denetleyeni de yine okuyucularıdır. Bu

nedence okur ile fanzin üreticisi arasında samimiyete dayalı açık ve yatay bir iletişim kurulduğu söylenebilir. Ayrıca, fanzin üreticileri, okurlarını birer tüketici olarak görmedikleri gibi okurlar da fanzine tüketim ürünü olarak yaklaşmadıklarından iki taraf arasında yazılı olmayan etik bir sözleşme bulunduğı belirtilebilir (Elgün, 2020, s. 1483).

Bu noktada, fanzinler konusunda üstünde durulması gereken bir başka nokta ise fanzini üreten kişilerin görece ortaklaşan özellikleridir. Bu kişiler genellikle siyaset, aktivizm ve “kendin yap” gibi olgular ile sanatın farklı kollarına karşı ilgili bireylerdir (Bartel, 2004, s. 18). Ayrıca her ne kadar üretilen fanzinler çeşitlilik göstermekteyse de bu fanzinleri üreten kişilerin en temelde karşı kültürün üretimine yönelik aidiyetleri göz önüne alındığında fanzin üreticilerinin, gelenekselleşmiş ticari yayıncılıktan ve medyadan farklı türde bir yayıncılığı düşleyen, farklı nedenlerle baskın kültüre ve toplumsal normlara boyun eğmemiş kişiler veya gruplar oldukları vurgulanabilir (Kearney, 2006, s. 143).

İnternetin, iletişimi farklı bir boyuta dönüştürmesiyle birlikte sayıları günden güne azalan fanzinler, günümüzde genellikle web olanaklarını da kullanarak üretimlerini sürdürmeye çalışmaktadır (Serbes ve Güzel, 2020, s. 694-695). Bilgisayarların tasarım programlarıyla biçim olarak da gelişen fanzinler, internetle birlikte çevrimiçi belgelere dönüşmeye başlamıştır. Dijital çağın ürünleri olarak görülebilecek olan bu fanzinler “web-zin” ve/veya “e-zine” (electronic magazine) gibi isimlerle anılmaktadır (Ölçekçi, 2016, s. 355).

Ayrıca, internetin geleneksel medya karşısında seslerini duyuramayan topluluklara bloglar, elektronik dergiler gibi yaratıcılık, süreklilik ve gelişim açısından çok düşük maliyetlerle sunduğı sınırsız olanaklar fanzinlerin seslerini duyurması için önemli bir olanak yaratmıştır. Altyapıya ve yüksek maliyetlere gerek duymayan internet yayıncılığının bünyesinde barındırdığı metin, fotoğraf, video, grafik, ses unsurları gibi olanaklar fanzine yeniden işlevsellik kazandırmıştır. Bu anlamda, internet, fanzinlerin yüksek maliyet gerektiren basım ve dağıtım gibi sorunlarını kolaylıkla aşmalarına; yerelin, muhalifin ve azınlıkta olanların seslerinin duyurulmasında her şeye yeniden başlayabilmelerine olanak sağlamaktadır (Ölçekçi, 2016, s. 355).

Tüm bunlara karşın, 1990’larla birlikte internete taşınan fanzinler de diğer bütün basılı yayınlar gibi görece bir gerileme dönemi yaşamaktan kurtulamamıştır. İnternete taşınan fanzinler, öncelikle teknolojiye erişimi olmayan ve/veya sınırlı olan okuyucularını kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca, yine fanzinlerin, dokunulabilir ve taşınabilir basılı versiyonunu tercih eden okuyucular da bu süreçte elektronik fanzinlerden uzaklaşmışlardır (Atton, 2002, s. 56). Ancak, her ne kadar teknolojinin fanzin üretimine girmesiyle geleneksel fanzin yapım ve basımının tehlikeye girdiği/girebileceği öngörülse de

internet fanzinleri, özellikle basım maliyeti gibi temel bir soruna yanıt vermesi dolayısıyla fanzinlerin yok olmasını önleyebilecek bir form olarak da düşünülmektedir (Mansuroğlu, 2021, s. 44-45).

4. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Türkiye’de yayımlanan ve üniversite öğrencileri tarafından hazırlanan politik fanzinler, Downing ve Atton’un alternatif medyaya yönelik geliştirdikleri yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Buna göre, Downing’in alternatif medyanın tanımlanmasına yönelik vurguladığı özellikler şunlardır:

(1) Katılımcıların, sosyal hayatın çoklu gerçekliğini (baskı, politik kültürler, ekonomik durumlar) vurgulamak için farklı katılımlara teşvik edebilme, (2) Partizan olabilir fakat asla bir parti ya da elit bir azınlığın uzantısı olmama, (3) En üst sosyallik ve yaratıcılık seviyesinde hareketleri kurumlar üzerinde tutabilme, (4) Prefigüratif politikaya[§] vurgu yapma (Downing, 1984, s. 17).

Çalışmada görüşleri benimsenmiş ikinci araştırmacı olan Atton ise bir medyanın alternatif olarak tanımlanabilmesine ilişkin şu ilkeleri önermektedir:

(1) İçerik: Medya içeriğinin; politik, sosyal ve kültürel açılardan radikal şekilde muhalif/mezdan okuyucu olması, (2) Biçim: Grafiklerin ve görsel dilin sunumunda alternatif estetik biçimlerin uygulanması, (3) Çoğaltım (konusunda yenilikler/uyarlamalar): Mimograf, ofset ve fotokopi gibi kopyalama makine ve tekniklerinin kullanılması, (4) Dağıtım: Ortaya çıkan ürünün, telif hakkı karşısı; alternatif siteler ve gizli/görünmez ağlar yoluyla dağıtılması, (5) Toplumsal İlişkileri, Roller ve Sorumlulukları Dönüştürme: Medya içeriğini oluşturma (Gazetecilik), basma (Basım ve Çoğaltma) ve yayma (Yayıncılık) konularında; bireylere “üretüketici” bir rol verilmesi/kazandırılması, profesyonellik karşısı yapılanmalar (Amatörlük) ve kolektif örgütlenmeler oluşturulması, (6) İletişim Süreçlerini Dönüştürme: Yatay yapı ve bağlantılar/ağlar oluşturulması (Atton, 2002, s. 27).

Sözü edilen her iki araştırmacının bu ilkelerinden yola çıkılarak, çözümleme için seçilmiş olan Bozkır ve Midas isimli politik fanzinlerin, alternatif medyanın bir kolu ve karşı hegemonik bir alan olarak görülüp görülemeyeceğinin tartışılmasıyla alana katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi adına şu araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır:

(1) Fanzinler, politik açıdan ne tür bir tavır sergilemekte ve nasıl konumlandırılmaktadır? Fanzinlerin konumlandıkları noktalar ile biçimsel ve teknik özellikleri uyum sağlamakta mıdır?

(2) Fanzinler, içeriklerinde, ne tür konu ve görüşlere yer vermektedir? Fanzinlerin içeriği hazırlanırken piyasa ve reklamın etkisi ne düzeydedir?

[§]Prefigüratif politika ile kastedilen, geleceğe yönelik bir tasarımın daha ötesinde sosyalist ilkelerin şimdiden yaşamın içinde uygulanabilmesidir (Ceyhan, 2008, s. 71).

(3) Fanzinlerin içeriği hazırlanırken, kamusal yararı gözetmek adına nelere dikkat edilmekte/vurgu yapılmaktadır? Bu konuda fanzinlerin söylemleri ve kullanmış oldukları görseller neleri içermektedir/içermemektedir?

Çalışmada, nitel çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Bu bağlamda, çözümleme bölümünde, fanzinlerin içeriklerine yönelik metin analizi tekniği uygulanmıştır. Gerçekleştirilen metin analizinde, fanzinlerdeki yazılı ve görsel tüm içerikler analize dahil edilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’de öğrenciler tarafından hazırlanan politik fanzinler içerisinde Bozkır ve Midas isimli iki fanzin seçilmiştir. Örnek olarak belirlenen bu fanzinler, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmişlerdir. Bu iki fanzinin seçilmesinin nedeni hem öğrenciler tarafından hazırlanan/yayınlanan fanzinler olmaları hem de politik içerikli fanzinler olmalarıdır. Ayrıca, fanzinlerin ilk sayılarının yayınlanma tarihlerinin birbirlerine oldukça yakın olmaları da seçimi belirleyen bir diğer etken olmuştur.

Bozkır isimli fanzin, Ankara’da bir grup üniversite öğrencisi tarafından 2019 yılı itibariyle yayınlanmaya başlamıştır. Fanzinin içeriği, “Bozkır Fanzin” isimli Facebook sayfasının, 11 Mayıs 2020 tarihinde paylaşılmış olan “başa tutturulan gönderi”sinde şu şekilde belirtilmektedir: “... Bizler bu fanzinde üniversitelerimizde yaşadığımız sorunlara ve bu durumdan çok da bağımsız olmayan ülke sorunlarına yer veriyoruz. Söyleyecek sözü olan tüm üniversiteli gençliği de fanzinimize yazmaya davet ediyoruz!”**

Midas isimli fanzin ise Eskişehir’de, bir grup üniversite öğrencisi tarafından 2019 yılı itibariyle yayımlanmaya başlamıştır. Fanzinin içeriği, Gazete Manifesto tarafından 9 Aralık 2019 tarihinde “Midas Fanzin Çıktı!” başlığıyla yayınlanmış olan haberde şu şekilde ifade edilmektedir: “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi Sosyalist Düşünce Toplulukları’nın çıkardığı Midas Fanzin gericiliğin ve piyasalaşmanın pençesindeki üniversitelerde örgütlü mücadelenin önemini anlatmak ve öğrencilerin yeni sesi olmak için yola çıktı. Fanzinde ülkeye ve üniversitelere dair sorunlar öğrencilerin dilinden anlatılacak ve çözümü birlikte aranacak...”††

Bozkır isimli fanzinin bugüne dek yayınlanmış olan tüm sayılarına (toplamda sekiz sayı) internet üzerinden erişim sağlanmıştır. Midas isimli fanzinin ise ilk iki sayısına basılı şekilde; diğer üç sayısına ise (bugüne dek toplamda beş sayı yayınlanmıştır) internet üzerinden erişim sağlanmıştır. Bu anlamda, öğrenciler tarafından hazırlanan/yayınlanan politik içerikli fanzinlerden Bozkır ve Midas isimli iki fanzinin seçilmesi çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Aynı zamanda çözümleme için fanzinlerin

**<https://www.facebook.com/bozkirfanzin> (Erişim Tarihi: 02.12.2021).

††<https://gazetemanifesto.com/2019/midas-fanzin-cikti-318725/> (Erişim Tarihi: 02.12.2021).

çalışmanın yapıldığı tarihe dek (2023) yayınlanmış olan tüm sayılarının incelenmesi ve fanzinlere erişimin zorlukları da çalışmanın diğer sınırlıklarına işaret etmektedir.

5. Çalışmanın Bulguları ve Yorumu

Çalışmanın metin analizi bölümünde, Bozkır ve Midas isimli fanzinlerin bugüne dek yayınlanmış olan sayılarındaki tüm yazılı ve görsel içerikler belirlenen tematik başlıklar çerçevesinde analiz edilmiştir. Fanzinlerdeki yazılı içerikler içerisinde haber, inceleme, deneme, söyleşi, röportaj, çeviri, biyografi ve duyuru türünde içeriklere rastlanmıştır. Çözümlemeye dahil edilen görsel içerikleri ise, fanzinlerin ön ve arka kapakları ile yazılı içerikler arasında konumlanmış olan görseller oluşturmaktadır. Buradan hareketle, çözümleme için belirlenen Bozkır isimli fanzin içerisinde toplam 63 yazılı, 86 görsel içerik bulunmaktayken; Midas isimli fanzinde toplam 35 yazılı, 37 görsel içerik bulunduğu saptanmıştır.

Bu bağlamda, araştırma soruları ve incelenen fanzinlerin içeriklerinden yola çıkarak oluşturulan tematik başlıklar ise şunlardır: (1) Fanzinlerin yapılanmaları, konumları ve amaçları açısından alternatifliği, (2) Fanzinlerin biçimsel ve teknik açıdan alternatifliği, (3) Fanzinlerin konu ve içerik açısından alternatifliği.

5.1 Fanzinlerin Yapılanmaları, Konumları ve Amaçları Açısından Alternatifliği

Fanzinler hakkında belirtilebilecek önemli özelliklerden ilki, fanzinlerin radikal içeriklere sahip politik fanzinler olmalarıdır. Fanzinlerin başlıkları, kullandıkları görseller ve yazı materyallerinin tümü genel anlamda incelendiğinde sosyalist bir ideolojik çizgiye sahip olduklarından söz edilebilir. Örneğin, Bozkır'ın dördüncü sayısındaki “Merhaba” isimli bölümde şu ifadeler yer verilmektedir: “... İşten atılan, zorla ücretsiz izine çıkarılan, virus önlemleri alınmaksızın çalıştırılan işçi ve emekçilerin, salgının başladığı günden bu yana ülkemizde ve dünyada hem korona virüsle hem de kapitalizm virüsü ile mücadelesi devam ediyor. Bizler de bu sayımızı hem 1 Mayıs'a hem de işçi sınıfının durumuna ayırdık” (Bozkır, Mayıs 2020, s. 1)

Yine Midas'ın ilk sayısının ön kapağında Sosyalist Düşünce Toplulukları'nın amblemi bulunurken; arka kapağında ise içerisinde Deniz Gezmiş'in de bulunduğu bir görselin altına büyük harflerle “Gericiliğe sömürüye geleceksizliğe karşı! Sosyalist düşünce topluluklarına katıl” yazılmış olması, sosyalist ideolojik çizgide politik bir fanzin olduklarının kanıtlarını sunmaktadır. Bu örnekler üzerinden de görülebileceği gibi fanzinler, Downing'in (1984, s. 17) belirttiği “partizan olabilir fakat asla bir parti ya da elit bir azınlığın uzantısı olmama” özelliğini içerisinde barındırmakta ve yayınlarını bu doğrultuda oluşturmaktadırlar.

Politik fanzinleri alternatif medya mecrası haline getiren önemli özelliklerden biri de fanzinlerin herhangi bir reklama yer vermemeleri; bir şirket ya da kurum ismi verirken ise bunu yalnızca eleştirel bir şekilde kullanmalarındır. Bu tavrın gösterilmesinin en önemli nedeni ise reklamverenlerin etkisinden uzak kalabilmektir. Örneğin Midas'ın beşinci sayısı içerisinde yer alan "Tedavi Edilemeyen Hastalık SMA" isimli yazının başlığı üstünde çok uluslu bir ilaç firması olan "Novartis"ın amblemi görünmektedir. İlk bakışta bu firmadan reklam alındığı düşünülebilecek olsa da yazının içeriği okunduğunda SMA (Spinal Müsküler Atrofi) hastalığının tedavisinde kullanılan ilacı bu firmanın üretmesi ve ilacın çok pahalı olmasının bu firmanın ilaç tekeli olmasından kaynaklandığı eleştirilmektedir. Bir başka deyişle, firma ismi ve amblemi, firmanın reklamını yapma amacıyla değil firmayı bir tür ifşa etme amacıyla kullanılmıştır. Yazıda ilaca ulaşmanın zorluğu hem firmanın ilaç tekeli olması hem de devletin bu konuda hastalara ve hasta yakınlarına yeteri kadar yardımcı olmaması üzerinden okunmuştur. Bu anlamda politik fanzinlerin, okurlarını tüketici olarak görmeyen, "var olan statüko içinde bir karşı hegemonya alanı" (Dağtaş ve Şirvanlı, 2020, s. 324) olarak değerlendirilebilecekleri de vurgulanabilir. Bu fanzinlerin içeriklerinin özgür bir ortamda üretilmeleri ve herhangi bir baskı ya da sansüre uğramadan yayınlanabilmeleri de ekonomik ve politik açıdan bağımsız olmalarıyla ilişkilidir. Böylece, eleştirel içeriklere yer verilerek politik fanzinlerin alternatif bir ses olma ve kamusal yarar sağlayan içerikler üretebilme gibi amaçları gerçekleşebilmektedir.

Ancak, fanzinler tüm bu süreçte, reklam verenlerden ve geleneksel medya sisteminden ayrıksı bir şekilde yayın yapmanın zorluklarıyla da karşı karşıya kalmışlardır. Örneğin, her iki fanzinin de düzensiz aralıklarla çıkmalarının ve az sayıda yayınlarının bulunmasının birçok nedeni bulunmakla birlikte en önemli nedenlerden biri ekonomiktir. Her ne kadar fanzinler okurlarından yazı isteyerek, yayınlarını dijital ortamda sunarak ve kendilerini farklı sosyal medya mecralarında duyurmaya çalışarak bu gibi sorunlarla başa çıkmaya çabalasalar da varoluş mücadeleleri görece kısa sürmüş ve son kertede yayın hayatlarına son vermek zorunda kalmışlardır. Bu durum ise alternatif medyanın yer yer geçici süre yayında kalabilen bir medya olma özelliğini akla getirmektedir. Çalışmadaki politik fanzinler göz önüne alındığında, bu fanzinlerin hiçbir sayı ve içeriklerinde herhangi bir biçimde popüler olma ve/veya fanzinler üzerinden ekonomik gelir elde etme gibi bir amaçlarının bulunmadığı anlaşılabilir. Bu nedenle, fanzinler kaçınıcı sayıda yayınlarını sonlandırmış olurlarsa olsunlar etkilerinin okurları açısından düşük olduğu yanlış bir çıkarım olacaktır.

Fanzinlerin önemli özelliklerinden biri de profesyonel bir ekip tarafından hazırlanmamaları ve okurların aynı zamanda birer üretici potansiyelinde olmalarıdır. Bir başka deyişle, fanzin üreticileri ile okurları arasında yatay bir iletişim bulunmaktadır. Bu anlamda, fanzinler içerisinde her sayıda farklı

isimde yazarların bulunması ve/veya bir sayıda bulunan yazarın bir başka sayıda bulunmaması fanzinler incelendiğinde sıklıkla karşılaşılan bir durum olmuştur. Bu ise yine alternatif bir medya mecrası olarak politik fanzinleri, geleneksel medya mecralarından ayıran önemli yönlerinden biridir. Çünkü, okuyucusu aynı zamanda üreticisi de olan bu fanzinler, iktidar seçkinlerine ve ticari denetim mekanizmalarına boyun eğmedikleri için onların eleştirmenleri ve denetleyicileri de yine yalnızca kendileri olmaktadır.

Bu durum, aynı zamanda politik fanzinlerin, ancak okuyucularının ilgileriyle var olabilen bir mecra olduklarını da göstermektedir. Bir başka deyişle, herhangi bir kurum ya da kuruluştan ekonomik bir yardım almayan bu tür fanzinlerin varlık gösterebilmeleri için okuyucularıyla tam anlamıyla bir dayanışma ve yardımlaşma içerisinde bulunmaları gerekmektedir. Çünkü, bu tür medya mecraları açısından üretim ve dağıtım, birer üretüketici olan okuyucuların destekleriyle gerçekleşebilmektedir. Örneğin Bozkır fanzinin dördüncü sayısı Mayıs 2020’de yayınlanmışken, beşinci sayısının ancak beş ay sonra Ekim 2020’de yayınlanabilmesi göz önünde bulundurulduğunda; fanzinin haftalık, aylık ve/veya üç aylık gibi düzenli bir periyotta çıkmadığı anlaşılabilir. Yine Midas fanzinin, üçüncü sayısı ile beşinci sayısı arasında dokuz aylık bir süreç bulunması da aynı sonuca varılmasına neden olmaktadır. Tüm bunlar ise politik fanzinlerin üretüketici bir yapıya olmalarıyla ilintilidir. Fanzinlerde içerik üreten kişilerin uzman kişiler değil de öğrencilerden oluşmaları; öğrencilerin ise hem ekonomik hem de yoğun ders ve sınav dönemleri gibi farklı nedenlerle içerik üretimine yeterli zamanı ayıramamaları fanzinler için yeterli düzeyde yazar ve içeriğe ulaşamama gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Tüm bu sorunlar ise genel olarak politik fanzinlerin düzensiz aralıklarla yayınlanmalarına ve son kertede yayınlarına son vermelerine neden olabilmektedir.

Ancak, politik fanzinler, tüm bu ve benzeri sorunların bilincinde ve bu sorunlara rağmen yayınlanan içeriklerdir. Çalışmada çözümlenen Bozkır ve Midas isimli fanzinler ve bu fanzinlerin üretici ekipleri de tüm bu sorunların bilincinde bir şekilde yola çıkmışlardır. Bu duruma, Bozkır fanzinin yedinci sayısında bulunan “Merhaba,” başlıklı yazının içerisinde yer alan “... Bu noktada bazen yazar sınırimız; bazen ise sürekli değişen gündeme yetişmek, henüz üniversite sıralarının yüküyle hareket eden bizler için oldukça zorlayıcı etkenler olmuştur. Fakat bir araya gelişimizin profesyonellikten çok uzak oluşu, bizleri ne gericiliğin üniversitelerimizde yarattığı sorunları dile getirmekten, ne de ülke ve dünya sorunlarına eğilmekten alıkoyamamış, aksine mücadelemize daha sıkı tutunmamızı sağlamıştır” (Bozkır, Ocak 2021, s. 1) ifadeleri örnek olarak gösterilebilir.

Yine Midas fanzinin dördüncü sayısında bulunan “Biz Kimiz?” başlıklı yazının son paragrafında yer alan “... Kısacası bir fanzinden çok daha fazlasıdır. Bir çağrıdır. Üniversitelere ve gençliğe yönelik

onca saldırıya rağmen, gelecek yeni olanın mücadelesiyle şekillenecek. Yeni bir gençlik kuşağının bu mücadelede yerini alması ile...” (Midas, Sayı 4^{††}, s. 1) ifadeleriyle yalnızca fanzinin yayınlanması değil, fanzin ekibinin toplumsal dönüşüm mücadelesinde, ulaşmak için çaba gösterdiği amaçların gerçekleşmesi konusunda karşılaşılabilecek tüm engellerin aşılmasında da okuyucuların hayati bir önem taşıdığı görülebilmektedir.

Politik fanzinleri alternatif bir medya mecrası haline getiren bir başka nokta ise amatör bir şekilde üretilmeleri ve farklı ilgi alanlarına sahip uzman olmayan kişileri bir araya getirmeleridir. Fanzinler her ne kadar ortak -sosyalist- bir ideolojik çizgide yayınlansalar da kişiler, yazılarını ortak bir dünya görüşüne dayanarak ancak farklı alanlarda farklı türler içerisinde kaleme almışlardır. Bu yönüyle fanzinler, tekelleşmeye başlayan kültür içerisinde yeni ve eleştirel bir alan açmakta ve karşı hegemonik bir direniş göstermektedir. Her iki fanzin içerisinde de deneme, inceleme, röportaj/söyleşi, biyografi, şiir, haber, duyuru gibi çok farklı türde ve tarzda içeriğin, tüm sayılarda farklı sıralarda ve yoğunlukta yayınlanıyor olmaları fanzinlerin özgür olduğu kadar amatör bir şekilde üretildiklerine de bir kanıt sunmaktadır.

Fanzinlerin aynı sayı içerisinde, çeşitli türde içerik üretimlerine, Bozkır fanzinin beşinci sayısında bulunan “Merhabalar,” başlıklı bölümünde sayının içerikleri hakkında verilen bilgiler içerisinde “... “Üniversiteye Adım” yazısıyla Boran Arslan sizleri selamlayacak... Sadece yazmadık söyleştik de... M. Kağan Will Şahinoğlu’nun Bozkır Fanzin için yazdığı şiir... Son olarak, 10 Ekim 2015’te Barış Mitinginde gerçekleşen Gar Katliamında katledilen 103 yurttaşımızı unutmadık...” (Bozkır, Ekim 2020, s. 1) gibi ifadeler örnek olarak gösterilebilir. Örnekten de anlaşıldığı gibi fanzinlerin sayıları içerisinde ve farklı sayıları arasında önceden kurgulanmış belirli bir tür ve içerik üretimi gerçekleştiren aynı yazarların varlığı söz konusu değildir. Fanzinler bu yönüyle, azınlıkların ve sesi fazla duyul(a)mayanların alternatif bir mecrası olmaya çalışmaktadır.

Fanzinlerin amaçları düşünüldüğünde ise belirtilmesi gereken en önemli nokta, okuyucularına birlikte hareket etme ve politik bir bilinç kazandırma istekleridir. Her iki fanzin de öğrenci fanzini olmalarına karşın hem öğrenci sorunlarına hem de ülke içerisindeki önemli sorunlara yönelik yürütülen toplumsal hareketlere tüm içerikleriyle destek vermekte ve okurlarına örgütlenmenin gerekli olduğunun mesajını iletmektedir. Böylece fanzinler, egemenlerin boyunduruğu altındaki medyaya yönelik bir alternatif olma ve kendini farklı alanlarda çeşitli şekillerde gösteren iktidarlara yönelik bir karşı

^{††}Fanzinin bu sayısının herhangi bir sayfasında, sayının yayınlandığı yıl ve ay bilgisi verilmediğinden metin içi kaynak gösteriminde yalnızca kaçınıcı sayı olduğu belirtilmiştir.

hegemonya oluşturma amacında ortaklaşmaktadırlar. Bozkır fanzinin sekizinci sayısındaki “Merhaba,” başlıklı bölümde yer alan “... İçinde bulunduğumuz bu karanlığı yırtıp köşeye atacak olan şeyin mücadele olduğunu da biliyoruz. Bu mücadelenin bir parçası olarak da onların yalanlarına karşı söz üretiyoruz; bu sözü siz dostlarımıza, okuyucularımıza ulaştırıyoruz. Böylelikle okuyacağız, dağıtacağız daha fazla bilinçleneceğiz” (Bozkır, Nisan 2021, s. 1) ifadeleri, fanzinlerin politik bir bilinç kazandırma/geliştirme ve karşı hegemonik bir direniş için örgütlenmenin önemine yaptıkları vurguya örnek olarak gösterilebilir.

Yine Midas fanzinin dördüncü sayısında yer alan “Liselerde Aydınlanma Mücadelesinin Önemi” isimli yazının sonunda “Eskişehir Sosyalist Liseliler” topluluğuna yönelik yapılan katılım çağrısı da Sosyalist Düşünce Toplulukları’nda bulunan üniversite öğrencileri tarafından hazırlanan fanzinin lise öğrencilerinin oluşturduğu sosyalist bir topluluğa verdiği destek olarak okunabilmektedir. Bu anlamda Midas, özellikle muhalif grupların birbirlerine destek olmak için seslerinin yükseltilmesine olanak sağlamaktadır.

5.2 Fanzinlerin Biçimsel ve Teknik Açıdan Alternatifliği

Fanzinler biçimsel ve teknik açıdan genel olarak incelendiğinde, fanzinlerle ilgili belirtilmesi gereken ilk nokta fanzinlerin yayın şeklidir. Buna göre, Bozkır isimli fanzin, ilk sayısından son sayısına dek tamamen dijital şekilde yayınlanmaktayken; Midas’ın ise ilk iki sayısı yazılı şekilde yayımlanmış, üçüncü sayısından başlayarak son sayısına kadar da dijital şekilde yayınlanmıştır. Bozkır’ın tamamen dijital şekilde yayınlanan bir fanzin olmasının nedenleri fanzinin herhangi bir sayısında belirtilmemiştir. Ancak, Bozkır’ın en baştan dijital şekilde yayınlanması, bu durumun çeşitli nedenlerden dolayı bilinçli bir tercih olduğunu düşündürmektedir. Bu nedenler arasında; fanzinin Ankara gibi büyük bir şehirde öğrenci fanzini olarak çıkması, fanzinin pandemi sürecinde yayına başlaması ve bu süreçte uzaktan eğitime başlanmış olmasından dolayı ekibin kampüste zaman geçirememek, kendi arasında yüz yüze iletişim kuramamak ve ekip içerisinde bazı kişilerin şehir dışına çıkmış olmaları gibi sorunlarla karşılaşmaları, fanzinin üretim ve dağıtım konusunda teknolojik gelişmelerden yararlanılması, daha fazla kişiye ulaşmak istenmesi, fanzin içeriklerinin dijital bir estetik çerçevesinde oluşturulmasının hedeflenmesi ve öğrenci fanzini olarak ekonomik ve politik açıdan yaşanacak sorunların önlenmesi vb. sayılabilir.

Midas’ın ise, bu konuda Bozkır’a göre farklı bir durumu vardır. Öncelikle Midas’ın ilk iki sayısı yazılı şekilde yayımlanmıştır. Fanzinin, Eskişehir’de bulunan üç üniversitede eğitim gören öğrenciler tarafından kurulmuş Sosyalist Düşünce Toplulukları çatısı altında yayımlanmaya başlaması, bu

toplulukların örgütlü mücadele, kolektif hareket etme ve korsan üretim ve dağıtım teknikleri kullanarak bir yayın oluşturma gibi amaçlarına hizmet etmektedir. Ayrıca, fanzinin topluluklar bünyesinde yayımlanıyor olması hem üretim hem de dağıtım aşamasında ihtiyaç duyulan kişilere daha kolay ulaşılmasını sağladığından Midas'ın yazılı şekilde yayımlanması Bozkır'a göre daha kolay olmaktadır. Yine, Eskişehir'in Ankara'ya göre daha küçük bir kent olması; fanzini üretim, dağıtım ve okuyucuyla iletişim kurma açısından yazılı şekilde yayımlanmaya daha uygun hale getirmektedir.

Midas fanzinin içerisinde, fanzinin yazılı şekilde yayımlanmaktan dijital şekilde yayınlanmaya başlama sürecinin nedeni de ortaya konmuştur. Fanzinin, dijital şekilde yayınlanan ilk sayısı olan üçüncü sayısındaki “Merhaba” bölümünde yer alan “Bugün bu fanzin maalesef salgın sürecinden dolayı sizlere fiili olarak ulaşamamaktadır. İçinde bulunduğumuz bu süreçte de maruz kaldığımız bu sorunları tartışmak, çözümünü hep birlikte aramak ve elimizden hızla alınan üretme duygusunu pekiştirmek için bizler bugünlerde de mücadele etmeye devam etmekteyiz. İşte bu fanzin bu zorlu süreçte de mücadeleyi bırakmadığımızın bir kanıtıdır” (Midas, Mayıs 2020, s. 1) ifadeleri, fanzinin dijital şekilde yayınlanmaya başlamasının nedenini sunmaktadır. Bir başka deyişle, tüm dünyada yaşanan pandemi dönemi ve bu dönemin olumsuz etkisi sonucu fanzin, dijital şekilde yayınlanmak zorunda kalmıştır.

Fanzinlerle ilgili biçimsel ve teknik açıdan belirtilebilecek diğer bir özellik ise her iki fanzinin de ücretsiz olmasıdır. Midas fanzinin ikinci sayısının kapağında bulunan “ücretsizdir” ibaresi, her iki fanzin de incelendiğinde bu durumu belirten tek örnektir. Kaldı ki, çözümlene için fanzinlerin tüm sayılarına ücretsiz şekilde ulaşılmış olması da fanzinlerin ücretsiz şekilde yayımlandıklarının bir kanıtını sunmaktadır. Zaten genel olarak politik fanzirlere bakıldığında, bu yayınların genellikle ücretsiz, bazen ise üretim ve dağıtım maliyetlerini karşılamaya yetecek derecede düşük bir fiyatla satıldıkları bilinmektedir. Çözümlene nesnesi olarak seçilen Bozkır ve Midas fanzinleri özelinde yaklaşıldığında ise her iki fanzinin de sosyalist ideolojik çizgide yayın yapan politik birer öğrenci fanzini oldukları düşünüldüğünde, yayınlarının ücretsiz olmasının gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü, bu fanzinler ve fanzinlerin üretimini gerçekleştiren ekipler hem ideolojilerini geniş bir kitleye ulaştırmak istemekte hem de en çok seslendikleri kitle olan öğrenci ve emekçilerin yaşadıkları ekonomik ve politik zorlukları yakından bilmektedirler. Özetle, fanzinlerin birer alternatif medya mecrası olarak ücretsiz şekilde ilgililerine sunulmaları tam da politik fanzinlerin eleştirmekte oldukları geleneksel medya ve kapitalist sisteme yönelik karşı hegemonik bir direniş içerisinde bulduklarını göstermektedir.

Fanzirlere yönelik biçimsel ve teknik açıdan belirtilmesi gereken bir diğer nokta, verdikleri iletişim ve sosyal medya hesap bilgileridir. Bu konuda her iki fanzin de hem aralarında hem de kendi

sayıları içerisinde farklılaşmaktadır. Örneğin Bozkır Fanzin, ilk sayısında hiçbir iletişim ve sosyal medya hesap bilgisi vermemekteyken; ikinci sayısından yedinci sayısına kadar e-posta ve Instagram hesap bilgisi paylaşmaktadır. Fanzinin yedinci ve sekizinci sayısında ise e-posta ve Instagram hesap bilgilerinin yanı sıra eski ismiyle Twitter güncel ismiyle X hesap bilgisi okuyuculara sunulmaktadır.

Alternatif medya için büyük sorunlardan birinin kitlelere ulaşmak olduğu düşünüldüğünde, özellikle Bozkır gibi dijital şekilde yayınlanan bir fanzinin ilk sayısında herhangi bir iletişim ve sosyal medya hesap bilgisi vermemesi fanzinin dağıtım ve okuyucuya ulaşma konusunda bir eksiklik olarak okunabilir. Ancak, fanzin ekibinin bu durumun farkına varıp ikinci sayıdan başlayarak bu bilgileri paylaşması ve hatta yedinci sayıdan itibaren yeni bir sosyal medya hesabı açması/yayınlaması fanzinin daha fazla kişiye ulaşmasına olanak tanımıştır. Özellikle sosyal medya hesapları bu konuda hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü, her ne kadar sosyal medya mecraları sermaye sahiplerinin mülkiyetinde olsalar da bu mecraların alternatif medyanın duyurulması ve dağıtılmasında kullanılmaları desteklemeye değer bir olgudur. Ayrıca, sosyal medyanın bu gibi amaçlarla kullanımı, azınlık olanların seslerinin duyurulması ve karşı hegemonik bir direnişin örgütlenmesinde araç olarak kullanılabilceğini göstermesi açısından da umut vericidir.

Aynı konuda Midas fanzinin sayıları incelendiğinde ise yazılı şekilde yayımlanan ilk iki sayısında e-posta ile Facebook ve X hesap bilgilerinin verildiği; dijital şekilde yayınlanan üçüncü ve beşinci sayılarında ise Facebook hesap bilgisi yerine Instagram hesap bilgisinin e-posta ve X hesap bilgisiyle birlikte verildiği görülmektedir. Fanzinin dördüncü sayısında ise herhangi bir iletişim ve sosyal medya hesap bilgisine yer verilmemiştir. Midas'ın ilk sayısından başlayarak bu bilgileri vermesi olumlu bir şekilde yorumlanabilir. Ancak, üçüncü sayıdan itibaren açıldığı anlaşılan Instagram hesap bilgisi verilmeye başlandığında Facebook hesap bilgisinin verilmekten vazgeçilmesinin nedeni anlaşılammış ve bu konuda fanzinin herhangi bir sayısında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Her iki fanzin de biçimsel ve teknik açıdan incelendiğinde, fanzinlerin sayıları arasında sayfa sayısı açısından bir bütünlük bulunmadığı belirtilebilir. Örneğin, Bozkır fanzinin birinci sayısı on beş sayfayken; son sayısı olan sekizinci sayısı ise yirmi üç sayfadır. Yine Midas fanzinin dördüncü sayısı yedi sayfayken; son sayısı olan beşinci sayısı ise on dört sayfadır. Bu durum, politik fanzinlerin üretim aşamasında okuyucularına ihtiyaç duyması ile yazar ve içerik üretimi konusundaki olanaklarıyla doğru orantılıdır. Bir başka deyişle, bu durum, fanzini fanzin yapan temel yapı taşlarından kaynaklı bir düzensizliktir. Bu anlamda, fanzinlerde içerik üreten yazarların değişiklik göstermesi ve hatta fanzinlerin bazı sayı ve içeriklerinde yazar isimlerinin bulunmaması, sayılar içerisindeki içeriklerin uzunlukları

arasındaki farklar, sayılar içerisinde kullanılan/kullanıl(a)mayan görsellerin durumu, sayıların ön ve arka kapakları ile iç dizaynı içerisindeki belirli sorun ve aksaklıklar da yine politik fanzinlerin yapısına ilişkin temel özellikleriyle bağlantılı olarak okunabilir.

Örneğin, Bozkır fanzinin ilk sayısında ön kapak bulunmasına karşın bir arka kapak sayfası bulunmamaktadır. Bu durum, fanzinin henüz başlangıç aşamasında olup amatör bir şekilde yayınlanmasıyla açıklanabileceği gibi yeni hazırlanan bir fanzinin karşılaşılabileceği ekipman, teknik destek ve farklı ekonomik sorunların varlığını düşündürmektedir. Yine Midas fanzinin dördüncü sayısında bir ön kapak sayfası bulunmasına karşın arka kapağının bulunmaması da benzer bir örnek oluşturmaktadır.

Yine fanzinlerin kapakları incelendiğinde, Bozkır fanzinin ikinci sayısının kapağında fanzinin yayınlandığı tarih eksik şekilde sunulmuştur. Kapakta, “Şubat-Mart Sayı 2” yazısı bulunmakta ancak herhangi bir yıl bilgisi bulunmamaktadır. İlk sayının Kasım 2019’da yayınlandığı bilindiğinden yazarlar tarafından ikinci sayının Şubat-Mart 2020’de yayınlandığı çıkarımı yapılmıştır. Bu duruma benzer bir örnek olarak Midas fanzinin dördüncü sayısının kapağında ise fanzinin yayın tarihiyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Bu sayının yayın tarihi hakkında yazarlar tarafından yapılabilen tek yorum ise üçüncü sayının Mayıs 2020, beşinci sayının ise Şubat 2021’de yayınlandığı bilindiğinden dördüncü sayının bu tarihler arasında bir zaman dilimi içerisinde yayınlanmış olduğudur. Ayrıca, Midas fanzinin beşinci sayısının yayın tarihi konusunda da bir yanlışlık yapılmıştır. Aslında bu sayının kapağında yayın tarihi olarak “Şubat 2020” ibaresi bulunmaktadır. Ancak, üçüncü sayının Mayıs 2020 tarihinde yayınlandığı göz önünde bulundurulduğunda bu tarihin doğru olamayacağı, kapakta 2021 yerine 2020 yazıldığı ve bir yanlışlık yapıldığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Fanzinlerde biçimsel ve teknik açıdan karşılaşılan bir başka sorun da fanzinlerin içindekiler bölümlerinde belirtilen bazı başlıkların yazılarının sayı içerisinde bulunmamasıdır. Örneğin, Bozkır fanzinin ilk sayısının kapağında başlığı bulunan “Depresyon Kime Gerçektir?” isimli yazının sayı içerisindeki başlığının altında, kendisinden bir önceki yazı olan “Bağımlılığın Kökeni” başlıklı yazının aynısı olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, sayı içerisinde, iki farklı başlık altında aynı yazı yayınlanmıştır. Midas fanzinin ise dördüncü sayısının kapağında başlığı bulunan “Yeni Bir Dönem; Teknoloji” isimli yazının sayı içerisinde bulunmadığı anlaşılmaktadır. Dahası, bu yazının kapakta belirtilmiş olan başlığı bile sayının herhangi bir sayfası içerisinde bulunmamaktadır.

Fanzinlerle ilgili tüm bu biçimsel ve teknik sorun ve aksaklıklar, politik fanzinlerin editöryal bir süreçten geçmeden, “oldukları gibi” yayınlanmalarıyla ilgilidir. Politik fanzinin okuyucusuyla kurduğu

samimi ve üretketici modeline dayanan yatay yapılanması, bu fanzinler içerisinde bazı sorun ve aksaklıkların oluşmasına neden olabilmektedir. Ancak, politik fanzinlerin ve genel olarak alternatif medya mecralarının temel özellikleri bir kez daha düşünüldüğünde, bu tür yayınların hiçbirinin kusursuz bir yayın mecrası olma amacı taşımadığı, hatta bu tür yayınların dışarıdan bakıldığında “mükemmel” görünen popüler yayınlara bir tür taşlama amacıyla var oldukları için ilgilileri tarafından takip edildikleri vurgulanabilir.

Fanzinlerin biçimsel ve teknik açıdan sayıları arasındaki en önemli farklılıklarından biri de içeriklerin yazı stili, punto boyutu, başlıklarda ve içeriklerde büyük harf/küçük harf kullanımı, görsel dil ve estetik vb. konularda bir bütün oluşturmayıp tamamen bağımsız olmalarıdır. Bu durum; iki fanzin arasında, aynı fanzinin farklı sayıları arasında ve hatta aynı fanzinin aynı sayısının farklı içerikleri arasında bile görülebilmektedir. Örneğin, Bozkır fanzinin sekizinci sayısında yer alan “Aydınlığın Kalemi: Sabahattin Ali” isimli yazı ile aynı sayı içerisinde yer alan “Paris Komünü ve Kadınlar” isimli yazıda hem iki yazı arasında hem de yazıların kendi içerisinde kullanılan punto farklılığı göze çarpmaktadır. Her iki yazının da ilk sayfalarındaki içerik daha büyük puntolarla; ikinci sayfalarındaki içerik ise daha küçük punto kullanılarak yazılmıştır.

Aynı konuda Midas fanzinin içerikleri ele alındığında, fanzinin ikinci sayısı içerisinde yer alan “Bilim Kimin İçindir?” isimli yazının iki sayfa sürdüğü ve iki sayfada farklı büyüklükte punto kullanıldığı göze çarpmaktadır. Yine fanzinin dördüncü sayısı içerisinde yer alan beş farklı yazıda beş farklı yazı stili ve punto boyutu kullanıldığı belirtilebilir. Bu durum ilk olarak, pandemi koşulları nedeniyle fanzin ekibinin birbirlerinden uzak olabileceklerini ve bu nedenle her bireyin kendi stil ve tercihlerine göre içerik ürettiğini akla getirmektedir. Ayrıca, birbirlerinden uzak olmasalar bile fanzin ekibinin her bir kişinin içerik üretiminde tamamen bağımsız olması ve içeriğini tercih ettiği şekilde üretilip yayınlama isteğiyle de bağlantılı olabilmektedir. Yine bu fanzinlerin, ürettikleri içerikler yoluyla takipçilerine politik bilinç aşılama ve birlikte hareket etme olgusunu yerleştirme gibi amaçları göz önünde bulundurulduğunda biçimsel bir bütünlük ve ortak estetik anlayışına ihtiyaç duymamış olabilecekleri ve hatta bu durumu sorgulamaya açtıkları da savunulabilir. Son olarak, çözümlenen fanzinlerin, yazılı ve/veya dijital şekilde yayınlanan popüler yayın içerikleri karşısında bu tür yayınların biçimsel bütünlüğe ve ortak bir estetik anlayışa verdikleri önemi eleştirme amacıyla bağımsız içerikler ürettikleri vurgulanabilir.

5.3 Fanzinlerin Konu ve İçerik Açısından Alternatifiği

Fanzinlere konu ve içerik açısından yaklaşıldığında belirtilmesi gereken ilk nokta, çözümlenen politik fanzinlerin geleneksel medyada kendisine yer bulamayan konuları eleştirel bir şekilde işleyebilmesidir. Bunun yanında politik fanzinler, azınlıkların ve seslerini yeterince duyuramayan bazı kesimlerin muhalif seslerini duyurmalarına yardımcı olarak kamusal yararı gözetmekte ve içeriklerini bu düzlemde yapılandırmaktadır.

Örneğin, Bozkır fanzinin birinci sayısında yer alan “Karantina Yurtları”, ikinci sayısında yer alan “Bizimkisi Bir Barınamama Hikayesi” ve sekizinci sayısında yer alan “Bilkent’in Aynaları Çözer Mi Sorunları?” isimli yazılar, Ankara’da ve farklı şehirlerde yaşayan öğrencilerin barınma, yemek, güvenlik gibi temel sorunlarını eleştirel bir biçimde ele almıştır. Dahası, bu tür içerik üretimi yapmanın fanzin ekibi için önemi, fanzinin ikinci sayısında yer alan “Akademideki Sorunlar” isimli yazıdaki “Bu yazıda da, ülkemiz üniversitelerinin altyapı sorunlarını, bir uzman edasıyla ele almaktansa; yaşadığımız sorunlarda birbirimizin sesi olmayı gaye edindik” (Bozkır, Şubat-Mart 2020, s. 8) ifadeleriyle özetlenmiştir. Bu konuda Midas fanzinin içerikleri açısından ise fanzinin birinci sayısında yer alan “Kafe Bar Emekçileri” isimli yazı ile ikinci sayısında yer alan “Anadolu Hukuk Yola Gelir Mi?” isimli yazılar örnek olarak gösterilebilir. Bu yazılarda ise öğrencilerin üniversitelerde yaşadıkları sorunlarla beraber çalışan öğrencileri de içine alan ve sömürü düzeni içerisinde çalışan emekçilerin dertleri eleştirel bir şekilde işlenmiştir.

Her iki fanzindeki bu yazılar genel olarak incelendiğinde, yazılarda geleneksel medyanın sırt çevirdiği grupların dertlerinin, yine bu grup içerisinde bulunan kişiler tarafından ele alındığı ve bu anlamda sesi olmayanların sesi olmaya gayret edildiği vurgulanabilir. Ayrıca, yazı içeriklerinde bu grupların yalnızca sorunlarının altı çizilmemiş aynı zamanda bu sorunların yapısal ve sistematik çözümleri tartışılarak öneriler sunulmuştur. Tüm bunlar ise politik fanzinlerin birer alternatif medya mecrası olarak geleneksel medyada çeşitli nedenlerle (reklamverenlerin baskısı, editöryal ve kurum içi süreçler, ekonomik ve siyasal nedenler, iktidar seçkinlerinin uyarıları vb.) işlenemeyen konu ve sorunları özgürce işleyebildiklerini ve bu anlamda karşı hegemonik bir direnişin destekleyicisi olduklarını göstermektedir.

Fanzinlerin konu ve içerikleri incelendiğinde dikkat edilen bir diğer nokta, geleneksel medyada bilinçli olarak ya da bilinçsiz şekilde yanlı(ş) ve/veya eksik temsille işlenen bazı konuların ayrıntılı ve eleştirel bir şekilde işlenmiş olmasıdır. Bu bağlamda, yapılandırılan içeriklerin doğrudan doğruya kamusal yararı gözeterek oluşturuldukları belirtilebilir.

Örneğin, Bozkır fanzinin ikinci sayısında yer alan “K-POP’un Sahne Arkası” isimli yazı, Güney Kore Pop isimli müzik türü içerisinde üretimler gerçekleştiren sanatçıların yaşadıkları sorunları ve bu sorunların, bu müzik türünün yaratıcısı olan müzik yapımcıları tarafından nasıl üstünün kapatıldığını işlemektedir. Yazı, hem müzik camiasını eleştirel ekonomi politik bir açıdan ele alması hem de dünyada özellikle genç yaş grubu arasında en çok dinlenen müzik türlerinden birinin arka planını sorgulamaya ve tartışmaya açması açısından sosyalist bir politik fanzinin konumlanışını ve amaçlarını yansıtmaktadır. Bu konuda Midas fanzinin beşinci sayısında yer alan “Nükleer Enerji Israrı” isimli yazı ise nükleer enerji konusunu olumlu ve olumsuz yönleriyle eleştirel bir şekilde ele almış ve Mersin’de yapımı devam eden Akkuyu nükleer enerji santralini yapımına karşı muhalif bir duruş sergilemiştir. Bu yazının içeriğinde de geleneksel medya ve özellikle iktidar kanadına yakın medyanın yalnızca gurur ve övgülerle kaleme aldığı bir konu olumlu/olumsuz yönleri, avantajları ve riskleri göz önünde bulundurularak tüm ayrıntılarıyla ve eleştirel bir tavırla işlenmiştir. Bu durum ise, kârın aksine kamusal yararı ve farklı muhalif düşünce ve seslerin dolaşımını hedefleyen alternatif medya mecralarının evrensel, ülke çapında ve/veya görece daha lokal olabilen sorunlara yönelik popüler yayın ve mecralarda sunulmayan görüş ve yorumları ortaya çıkarmasıyla bağlantılı okunabilmektedir.

Fanzinlerin konu ve içerikleri incelendiğinde gözlemlenen bir diğer nokta, fanzin içeriklerinde, yeni ortaya çıkan ve/veya önceden de var olan ancak gündemde yeniden tartışılmaya başlanan konularda içerik üretiminde bulunularak bireylerin bilinçlendirilmesinin ve tartışma zemininin oluşmasının sağlanmaya çalışılmasıdır.

Örneğin, Bozkır’ın üçüncü sayısında yer alan “COVID-19 ve Din Algısı” isimli yazıda, pandemi sürecinde dünyada ve Türkiye’de dinin yanlış algılanması/yorumlanması sonucu gerçekleşen bazı olumsuz durumların örnekleri üzerinden bu süreçte yaşanan bazı sorunlar kaleme alınmıştır. Yazıda, tüm sürecin ve süreç içerisinde baş gösteren sorunların çözümü olarak ise yalnızca bilimsel akla önem verilmesi ve güvenilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu anlamda yazıda, olumsuz örneklerin sunumuyla bireylerin özellikle salgın sürecinde uzak durmaları gereken batıl inançlar ve safsatalar belirtilerek virüse karşı mücadelede bireylerin bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu konuda, Midas fanzinin içerikleri incelendiğinde ise fanzinin üçüncü sayısında yer alan “Şahsının İnfaz Hukuku” isimli yazısı örnek olarak gösterilebilir. Bu yazı, o günlerde mecliste kabul edilmiş olan ve ceza ve infaz hükümlerinin değiştirilmesini beraberinde getiren bir torba yasası hakkında eleştirel bir yazıdır. Bu anlamda yazı, kanunlarda yapılan bir değişikliğin, birey ve toplum yaşamı üzerine etkisini irdelemesi açısından kamusal yararı gözetmekte ve bireylerin kendilerini etkileyen resmi süreçler konusunda haberdar edilmesiyle bir sorgulama ve tartışma ortamı yaratmaya çalışmaktadır.

Özetle, fanzinlerin, o günlerde gündemde bulunan konu ve sorunlara karşı duyarlı davranarak fikir ve içerik üretiminde buldukları anlaşılmaktadır. Alternatif medyanın, toplumsal sorunları, tam da sorunların ortaya çıkmaya başladığı süreçte çözümlenmesi gereken olgular olarak algılaması ve gündemdeki sorunlarla ilgili muhalif/eleştirel içerik üretimine dikkat etmesi fanzinlerden verilen örnekler göz önünde bulundurulduğunda politik fanzinlerin alternatif medya mecrası olarak tanımlanmasına olanak sağlamaktadır.

Fanzinlerin konu ve içerikleri incelendiğinde dikkate değer bir diğer nokta ise, politik fanzinlerin alternatif bir medya mecrası olarak iktidarları ve hegemonyayı sorgulayan, onlara karşı gerçekleşen her türden hareket ve eyleme içerikleriyle destek vermesidir. Bu anlamda çözümlenen fanzinlerin, radikal anlamda değişimleri ve bu değişim sürecinde izlenmesi gereken yöntemleri irdelediği içerikler önem taşımakta; bu fanzinler, aktivist bir felsefeye bağlı üretimler gerçekleştirerek bireyleri ve toplumu eyleme yönelik davranma konusunda itici bir güç olarak konumlanmaktadır.

Örneğin, Bozkır fanzinin altıncı sayısında yer alan “Reel Sosyalizmin Kadınlara İlk Getirileri” isimli yazıda, kadınların Ekim Devrimi’nin başlarında kazandıkları bazı sosyal, ekonomik ve siyasi haklara yer verilmiştir. Yazı, her ne kadar SSCB dönemi kadın hakları hakkında bilgilendirici bir yazı olsa da bu hakların günümüzde kadınların sahip oldukları/olamadıkları haklarla bir tür karşılaştırılmasının yapılması, günümüzde kadın hakları konusunda gerçekleşmekte olan mücadeleye verdikleri Marksist feminist bir desteği göstermesi açısından değerlidir. Ayrıca yazı sonunda bulunan “İnsanlık bu kokuşmuş düzene boyun eğip sömürü çarklarını döndürmeye devam mı etmeli? Yoksa bu çürümüşlüğe son verip yeni devrimler mi yaratmalı?” Bizler bunun cevabını çok net biliyoruz, parola olarak, “İnadına sosyalizm!” diyoruz” (Bozkır, Kasım 2020, s. 5) ifadeleriyle fanzinin toplumsal dönüşüm hareketlerine verdiği destek ve değer göze çarpmaktadır. Midas fanzinin bu konu özelindeki içerikleri incelendiğinde, fanzinin beşinci sayısında yer alan “Neden Örgütlenmeliyiz?” isimli yazıda, örgütlenmenin ve örgütlü mücadelenin önemi vurgulanmaktadır. Yazıda bireyselleşmeye karşı örgütlenme çağrısı yapılmakta ve karşı hegemonik bir direnişin ancak örgütlü mücadele ile gerçekleşebileceği savunulmaktadır. Örnek içeriklerde de görüldüğü gibi politik fanzinlerin alternatif birer medya mecrası olarak örgütlenmeye, kolektif hareket etme ve eylemde bulunmaya yönelik verdikleri destek, bu tür fanzinlerin karşı hegemonik bir direniş imkânını yaratma konusunda istekli oldukları ve bu bağlamda “görevlerini” yerine getirdiklerini göstermektedir.

Fanzinlerin konu ve içerikleri incelendiğinde belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise, politik fanzinlerin kendi haber değerleri ve çeşitli türde üretimde buldukları içeriklerde kendi çerçeve ve

üsluplarını yansıtmalarıdır. Bu durum, politik fanzinlerin, birer alternatif medya mecrası olarak geleneksel medyayı yalnızca eleştirmekle yetinmeyip onun kurgu ve yöntemlerine karşı kendi muhalif yöntem ve içerik denemelerini yaratma çabasıyla ilişkilendirilebilmektedir.

Bu duruma en iyi örneklerden biri Bozkır fanzinin dördüncü sayısında yer alan “İşçinin Gözünden” isimli yazı ile fanzinin beşinci sayısında yer alan “Hacettepe Öğrencileri ile Pandemi Sürecinin Etkileri” isimli yazının geleneksel medyadaki benzerlerinden farklı birer söyleşi olmalarıdır. Bu söyleşilerde farklılık yaratan en önemli nokta, ilk söyleşide bir emekçi, ikinci söyleşide ise bir öğrencinin öne çıkarılmış olmasıdır. Yine, söyleşilerin içerikleri incelendiğinde, ilk söyleşide emekçilerin günümüzde özellikle ekonomik ve politik açıdan karşılaştıkları sorunların aktif olarak çalışmakta olan bir emekçiyle tartışılması söz konusuyken; ikinci söyleşide ise Ankara’daki öğrenciler özelinde tüm öğrencilerin pandemi sürecinde yaşadıkları ve yaşayabilecekleri sorunlar aktif olarak öğrenci olan bir kişiyle konuşulmuştur. Bir başka deyişle, iki söyleşide de geleneksel medyada sesleri özellikle bastırılan ve kendilerine konuşma hakkı tanınmayan kesimlerden birer kişiyle geleneksel medyanın üzerinde durmaya değer görmediği konularda söyleşiler gerçekleştirilmiştir.

Bu konuda Midas fanzinin içerikleri çerçevesinde özellikle biyografi türünde üretilen metinler örnek olarak gösterilebilir. Fanzinin birinci sayısındaki “Romantik Bir Komünist: Nazım Hikmet”, üçüncü sayısındaki “Suat Derviş” ve beşinci sayısındaki “Feryadın Sesi Yaşar Nezihe Bükülmez” isimli metinler, başlıkta belirtilen kişilerin biyografileridir. Ancak, bu biyografilerin geleneksel medya ve/veya popüler yayınlar içerisinde görülebilecek herhangi bir biyografiden en temel farkı ise biyografilerin subjektif bir dil ve üslupla yazılmış olmalarıdır. Ayrıca, biyografisi yazılmak için seçilen kişilerin sosyalist ideolojik görüşte olmaları ve Türkiye’de sosyalist mücadeleye etkide bulunmuş kişiler olmaları da geleneksel medya içerisinde pek de rastlanamayacak biyografiler olduklarını -popülaritesi sebebiyle Nazım Hikmet haricinde- göstermektedir.

Özetle, çözümlenen fanzinlerin, geleneksel medyada rastlanılan türde içerikler hazırlarken bile alternatif medya mecrası olmalarından ileri gelen bazı temel farklılıkları bulunduğu belirtilebilir. Fanzinlerin, kendilerine özgü estetik ve üslup tercihleri ile hiçbir üstyapısal kurum ve kuruluştan etkilenmeden ürettikleri özgür içerikleriyle yöntemsel açıdan da karşı hegemonik bir direnişe imkân sağladıkları ve farklı seslere ev sahipliği yaptıkları vurgulanabilir.

Fanzinlerin konu ve içerikleri incelendiğinde belirtilmesi gereken son nokta ise fanzinlerin görsel kullanımlarıdır. Alternatif medya mecralarının içerik üretiminde sahip oldukları özgürlük ve yaratıcılık,

görsel dilin sunumunda da alternatif estetik ve üslup biçimlerinin uygulanmasını beraberinde getirmektedir.

Fanzinlere yönelik görsel kullanımı açısından söylenebilecek ilk nokta, fanzinlerin ön ve arka kapaklarına aynı özeni göstermemiş olmalarıdır. Genel olarak incelendiğinde, fanzinlerin ön kapaklarına daha çok önem verdikleri ve bu bölümde bazı alternatif estetik biçim denemelerine (kolaj, yaratıcı çizimler vb.) yer verdikleri belirtilebilir. Fanzinlerin arka kapakları incelendiğinde ise her iki fanzinin de birer sayılarında (Bozkır'ın birinci sayısı ile Midas'ın dördüncü sayısı) arka kapağa rastlanmadığı; var olan arka kapaklar konusunda ise genellikle fanzinlerin iletişim bilgileri ve/veya sayıyı/konsepti bütünlüyci bir görsel içerik kullandıkları belirtilebilir.

Fanzinlerin kapakları dışında bazı yazıların üst ve alt bölümleri ile yazı yanlarında da görsel kullanımına yer verdikleri saptanmıştır. Bu görsellerin ise birçoğunun birbirlerinden estetik anlayış ve biçimsel açıdan üretimleri konusunda farklılaştıkları göze çarpmaktadır. Örneğin, Bozkır fanzinin dördüncü sayısında yer alan “Dünyada 1 Mayıs” isimli metnin sonundaki görsel bir kolaj örneği; beşinci sayısında yer alan “Hacettepe Öğrencileri ile Pandemi Sürecinin Etkileri” isimli yazının sonundaki iki farklı görsel yaratıcı çizim/tasarım örneği sunmaktadır.

Bozkır'ın dördüncü sayısında yer alan “Evlerimizi Yapanlar” isimli metnin içerisinde kullanılan görsellerde ise estetik bir çeşitlilik söz konusudur. Metin içerisinde kullanılan ilk görsel yaratıcı çizim/tasarım örneği; kullanılan diğer iki görsel ise gerçek fotoğraflardır. Bu anlamda fanzinlerde; sayıdan sayıya ve içerikten içeriğe farklı estetik anlayış içerisinde görseller kullanılabildiği gibi aynı metin içerisinde bile farklı estetik anlayış içerisinde görsellere yer verilmiştir. Bu durum ise politik fanzinlerin, herhangi bir tutarlılık ya da bütünsellik amacı içermeden özgürce üretim gerçekleştirilen bir yapıda olmalarıyla bağıntılıdır. Fanzinin yedinci sayısında yer alan “Sadece İmam Hatipler Mi Kapatılsın?” isimli yazının üstünde kullanılan görsel ise bir karikatürdür ve yine fanzinin diğer sayılarında bulunan görsellerden bu anlamda ayrılmaktadır.

Son olarak Bozkır'ın yalnızca görsel kullanımı açısından değil sayfa tasarımı açısından da alternatif bir estetiği yansıttığı belirtilebilir. Örneğin, fanzinin altıncı sayısında yer alan “Deneysel Sinema” isimli metinde, sayfanın tamamı görsel şekilde oluşmakta ve görselin üstünde yazılı içerik bulunmaktadır. Bu anlamda fanzinin estetik anlamda yaratıcı olmakla birlikte hem kendisinin hem de Midas fanzinin diğer sayılarındaki içeriklerden özellikle içeriği sunuş biçimi açısından ayrıştığı vurgulanabilir. Yine, Bozkır'ın sekizinci sayısının metinlerden hemen sonraki sayfasında ise İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesine karşı çıkan bir içerik sunulmuştur. Metnin ayırt edici yönü ise yalnızca

bir görsel olmayıp içerisinde hem sözleşmenin feshedilmesine yönelik sloganları yazılı şekilde içeriyor olması hem de yine sözleşmenin feshedilmesine yönelik yapılan gösterilerden iki ayrı fotoğrafı alt alta kullanmasıdır.

Midas fanzinin ayırt edici görselleri incelendiğinde ise, Bozkır fanzinin görsel estetik anlayışıyla yalnızca bir görsel üzerinden benzeşirken; diğer tüm görsel kullanımlarında Bozkır'dan farklılaştığı göze çarpmaktadır. Bu anlamda Midas'ın, Bozkır fanzinle görsel kullanımı açısından ortak olan tek noktası, fanzinin birinci sayısında yer alan "Geleceğimiz Mücadelededir" isimli metnin içerisinde yaratıcı çizim/tasarım örneği sunmuş olmasıdır. Midas fanzinin Bozkır'dan ayrıştığı en önemli nokta ise genellikle görsel kullanımında radikal fotoğraf görsellerine yer vermesidir. Örneğin, fanzinin üçüncü sayısında yer alan "Yeni Bir Dünya İçin Yaşasın 1 Mayıs" isimli metnin içerisinde kullanılan iki görselden ilkinde bir intihar notunun fotoğrafı sunulmuşken; ikinci görselde ise yanında çekiç-orak sembelleri bulunan ve İngilizce yazılmış bir duvar yazısının fotoğrafı kullanılmıştır. Duvardaki bu İngilizce yazıda ise "koronanın bir virüs, kapitalizminse bir pandemi" olduğu yazmaktadır.

Tüm bu örneklerde de görüldüğü gibi, fanzinler içerisinde kullanılan görsellerin alternatif bir estetik anlayışa sahip olduğu, fanzinlerdeki içeriklerin editöryal bir süreçten geçmeden yayınlanmasıyla içeriklerde özgürlük ve yaratıcılığın sınırlarının zorlandığı; bunun yanında görsellerin genellikle yazılı içerikleri destekleyici ve pekiştirici bir yönlerinin de bulunduğu vurgulanabilir. Sonuçta, görsellerin de fanzinlerin yazılı metinlerle sunmuş oldukları duruş ve amaçlarına hizmet ettikleri, onlarla bir bütünlük kurdukları ve genel anlamda karşı hegemonik bir direniş çerçevesinde kullanıldıkları belirtilebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Alternatif medyaya yönelik günümüzde birçok farklı düşünür tarafından geliştirilmiş çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımların ortaklaştığı nokta ise, alternatif medyanın geleneksel medyanın karşısında konumlandırılmış olmasıdır. Bir başka deyişle, en genel anlamda bakıldığında alternatif medyanın, anaakım medyanın bir tür eleştirisi ve karşı hegemonik bir direniş alanı olarak görülebileceği belirtilebilir.

Alternatif medya mecraları arasında kendine özgü bir yapısı ve özellikleri bulunan önemli alanlardan biri ise fanzinlerdir. Fanzinler, ortak bir bakış açısı ve/veya ilgi alanı etrafında toplanmış bir ekip tarafından meraklılarına yönelik oluşturulan ve genellikle düzensiz şekilde yayınlanan alternatif bir medya mecrası olarak tanımlanabilir. İlk kez yayınlandıkları günden bu yana iktidar(lar)a ve popüler kültüre yönelik karşı çıkışın bir simgesi olan politik fanzinler ise her ne kadar günümüzde eskisi kadar

popüler yayınlar olmasalar da hâlâ kendisini doğru bir temsille ifade etmek isteyen bireyler için alternatif bir mecra olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Bu çalışmada da Türkiye’de yayımlanan ve üniversite öğrencileri tarafından hazırlanan politik fanzinler, Downing ve Atton’un alternatif medyaya yönelik vurguladıkları ilkeler çerçevesinde değerlendirilmiş ve politik fanzinlerin, alternatif medyanın bir kolu ve karşı hegemonik bir alan olarak görülüp görülemeyeceği tartışılmıştır. Bu bağlamda, araştırma soruları ve incelenen fanzinlerin içeriklerinden yola çıkarak şu tematik başlıklar oluşturulmuştur: (1) Fanzinlerin yapılanmaları, konuları ve amaçları açısından alternatifliği, (2) Fanzinlerin biçimsel ve teknik açıdan alternatifliği, (3) Fanzinlerin konu ve içerik açısından alternatifliği.

Birinci tematik başlık sonucunda çözümlenen fanzinlerin radikal eleştirel içeriklere sahip oldukları ve sosyalist bir ideolojik çizgide yayın yaptıkları bulgulanmıştır. Bu anlamda, fanzinlerin içeriklerinde reklama yer vermedikleri, ekonomik ve politik açıdan bağımsız oldukları için özgür bir ortamda üretim gerçekleştirdikleri, okurlarını birer tüketici olarak görmedikleri ve dahası okurların aynı zamanda birer üretici potansiyelinde oldukları, okurlarının ilgileriyle var olabilen bir mecra oldukları, amatör bir şekilde üretildikleri ve farklı ilgi alanlarına sahip uzman olmayan kişileri bir araya getirdikleri saptanmıştır. Ancak bu fanzinlerin, reklamverenlerden ve geleneksel medya sisteminden ayrıksı bir şekilde üretim yapmaları, onları düzensiz aralıklarla yayın yapma gibi bazı zorluklarla ve yayın hayatlarının kısa sür(ebil)mesi gibi varoluşsal sorunlarla baş başa bırakmaktadır. Tüm bunlarla birlikte politik fanzinlerin amaçları göz önünde bulundurulduğunda, her iki fanzinde de okurlarına birlikte hareket etme ve politik bir bilinç kazandırma amacının ön plana çıktığı belirtilebilir.

İkinci tematik başlık çerçevesinde öncelikle fanzinlerin yayın şeklinin ekonomik, toplumsal ve siyasal şartlara göre değişiklik gösterebildiği, ücretsiz oldukları ve kendilerini var edebilmek adına iletişim ve sosyal medya hesaplarına önem verdikleri bulgulanmıştır. Ayrıca, her iki fanzinde de yazarların değişiklik göstermesi, fanzin sayılarının içerisindeki metinlerin uzunlukları arasında farklar bulunması, sayılar içerisinde kullanılan/kullanıl(a)mayan görsellerin durumu ve sayılar arasında sayfa sayısı açısından bir bütünlük bulunmaması gibi sorun ve aksaklıkların olduğu gözlemlenmiştir. Çözümlenen fanzinlerle ilgili tüm bu biçimsel ve teknik sorun ve aksaklıklar ise politik fanzinlerin editöryal bir süreçten geçmeden, “oldukları gibi” yayınlanmalarıyla ilgilidir. Bu tür fanzinlerin okuyucusuyla kurduğu samimi ve üretüketici modeline dayanan yatay yapılanması, fanzinler içerisinde bazı sorun ve aksaklıkların oluşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, fanzinlerin, içeriklerindeki yazı stili, punto boyutu, başlıklarda ve içeriklerde büyük harf/küçük harf kullanımı, görsel dil ve estetik vb.

konularda da bir bütün oluşturmayıp tamamen bağımsız oldukları görülmüştür. Bu konuda çözümlenen fanzinlerin, popüler yayınların biçimsel bütünlüğe ve ortak bir estetik anlayışa verdikleri önemi eleştirme amacıyla bağımsız içerikler ürettikleri çıkarımı yapılabilmektedir.

Üçüncü tematik başlık ekseninde ise çözümlenen fanzinlerin geleneksel medyada kendisine yer bulamayan konuları eleştirel bir şekilde işledikleri, azınlıkların ve seslerini yeterince duyuramayan bazı kesimlerin muhalif seslerini duyurmalarına yardımcı olarak kamusal yararı gözettileri, yer verilen metinlerde sorunların yalnızca dile getirilmeyip yapısal ve sistematik çözümlerin tartışıldığı, geleneksel medyada bilinçli olarak ya da bilinçsiz şekilde yanlı(ş) ve/veya eksik temsille işlenen bazı konuların ayrıntılı ve eleştirel bir şekilde işlendiği, yeni ortaya çıkan ve/veya önceden de var olan ancak, gündemde yeniden tartışılmaya başlanan konularda içerik üretiminde bulunularak bireylerin bilinçlendirilmesinin ve tartışma zemininin oluşmasının sağlanmaya çalışıldığı, iktidar(lar)ı ve hegemonyayı sorgulayan, onlara karşı gerçekleşen her türden hareket ve eyleme içerikleriyle destek verdikleri, çeşitli türde üretimde buldukları metinlerde kendi çerçeve ve üsluplarını yansıttıkları ve kullanılan görsellerde alternatif bir estetik anlayışla özgürlük ve yaratıcılığın sınırlarını zorladıkları bununla birlikte, görsellerin genellikle metinleri destekleyici ve pekiştirici bir yönlerinin de bulunduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak, politik fanzinlerin birer alternatif medya mecrası olarak karşı hegemonik bir direnişe olanak tanıdıkları vurgulanabilir. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda, politik ve/veya farklı türde fanzinlerin, metin analizi tekniğiyle birlikte fanzin ekipleriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek analiz edilmesi çalışma sonucunun daha geniş bir perspektifle sunulmasına olanak tanıyacaktır. Yine, alternatif medya mecrası olarak politik ve/veya farklı türde fanzinlerin anaakım popüler yayınlarla karşılaştırılarak ele alınması da alana katkı sağlaması açısından yararlı olacaktır.

Son söz olarak, alternatif medya “egemen olmayan” medya olup, kendisini her tür iktidar ilişkisinin uzağında konumlamaktadır. Ayrıca, alternatif medya, daha özelde ise politik fanzinler var olan düzeni sorgulayıcı fikirlere yer vermektedirler. Böylece, onlar, sessiz kalana “ses” verirken; bir şekilde “yok” sayılanın da “var” olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Atton, C. (1999). A Reassessment of The Alternative Press. *Media, Culture & Society*, 21 (1), 51-76.
- Atton, C. (2002). *Alternative Media*. London: SAGE Publications.
- Atton, C. (2008). Alternative Media Theory and Journalism Practice. M. Boler (Editör), *Digital Media and Democracy Tactics in Hard Times* içinde (s. 213-227). Cambridge: The MIT Press.
- Atton, C. (2011). Zines. J.D.H Downing (Editör), *Encyclopedia of Social Movement Media* içinde (s. 565-567). California: Sage Publications.
- Atton, C. (2014). Alternatif Medyaya Bakış: Kuram ve Metodoloji. B. Yanıkkaya ve B. Çoban (Editörler), *Kendi Medyanı Yarat Alternatif Medya: Kavramlar, Tartışmalar, Örnekler* içinde (21-62). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aydın, N. (2019). İşçi Sınıfı Mücadelesi ve Alternatif Medya: Emek.Org.Tr Örneğinin Çözümlemesi. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1), 101-126.
- Aydoğan, F. ve Kırık, A.M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (18), 58-69.
- Bartel, J. (2004). *From A to Zine: Building A Winning Zine Collection in Your Library*. Chicago: American Library Association.
- Ceyhan, Ç. (2008). *Anaakım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali ve Mülksüzler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Chidgey, R. (2009). Free, Trade: Distribution Economies in Feminist Zine Networks. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 35(1), 28-37.
- Çetinbaş, T. (2017). “Alternatif” Bir Medya Analizi: Cin Ayşe. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 113-134.
- Dağtaş, E. ve Şirvanlı, T. (2020). Anaakım Medya Karşısında Alternatif Medya Yayıncılığı: Ünsal Ünlü'nün “Patronsuz” Programı Örneği. *Intermedia International E-Journal*, 7 (13), 317-337.
- Doğan, E.Ş. (2019). *Gelenekselden Sayısala: Türkiye’de Fanzin Yayıncılığı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Downing, J.D.H. (1984). *Radical Media: The Political Experience of Alternative Communication*. Boston: South End Press.
- Downing, J.D.H. (2001). *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*. California: Sage Publications.
- Downing, J.D.H. (2017). *Radikal Medya İsyancıların İletişimi ve Toplumsal Hareketler* (Çev: Ü. Doğanay, O. Taş ve İ. Özdemir Taştan). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Duncombe, S. (2008). *Notes From Underground Zines and The Politics of Alternative Culture*. Bloomington: Microcosm Publishing.
- Elgün, A. (2020). Türkiye’deki Futbol Taraftar Fanzinleri Üzerine Tematik Bir Analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (69), 1481-1493.
- Elgün Oral, A. (2017). Alternatif Bir Medya, Altkültürün Sesi: Zinler Üzerine Bir Değerlendirme. *Global Media Journal TR Edition*, 7 (14), 66-82.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü* (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İlhan, V. (2014). Feminist Alternatif Medyanın İşleyişi Üzerine. *Erciyes İletişim Dergisi*, 3 (3), 2-10.
- Kearney, M.C. (2006). *Girls Make Media*. New York: Routledge.
- Kepekçi, N. (2011). *Kentte Gruplar ve Alternatif Medya Arayışları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Mansuroğlu, A. (2021). “Janus”, “Buluntu” ve “Heyt Be!” Fanzinler Bağlamında Bir Tanıtım Aracı Olarak Fanzinlerin Değerlendirilmesi. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6 (10), 41-58.
- Ölçekçi, H. (2016). Alternatif Bir Medya Olarak Fanzinler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 12 (53), 345-358.
- Perkins, S. (1992). Approaching the '80s zine scene a background survey & selected annotated bibliography. <https://www.zinebook.com/resource/perkins.html> (Erişim Tarihi: 29.12.2021).

- Sandoval, M. ve Fuchs, C. (2010). Towards A Critical Theory of Alternative Media. *Telematics and Informatics*, 27 (2), 141-150.
- Serbes, H. ve Güzel, M. (2020). Gençlik Altkültürleri: Punk Estetiğinin İkonografik Fanzinleri. *TRT Akademi Dergisi*, 5 (10), 686-713.
- Triggs, T. (2006). Scissors and Glue: Punk Fanzines and The Creation of A DIY Aesthetic. *Journal of Design History*, 19 (1), 69-83.
- Toffler, A. (1981). *Üçüncü Dalga* (Çev: A. Seden). İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Yavaşgel, E. (2000). Bir İletişim Genörneği: Sivil İtaatsizlik. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (10), 395-410.

FANZİNLER

- Bozkır (Kasım 2019). Sayı 1.
- Bozkır (Şubat-Mart 2020). Sayı 2.
- Bozkır (Nisan 2020). Sayı 3.
- Bozkır (Mayıs 2020). Sayı 4.
- Bozkır (Ekim 2020). Sayı 5.
- Bozkır (Kasım 2020). Sayı 6.
- Bozkır (Ocak 2021). Sayı 7.
- Bozkır (Nisan 2021). Sayı 8.
- Midas (Aralık 2019). Sayı 1.
- Midas (Mart 2020). Sayı 2.
- Midas (Mayıs 2020). Sayı 3.
- Midas (Tarihsiz). Sayı 4.
- Midas (Şubat 2021). Sayı 5.

EXTENDED ABSTRACT

Nowadays, various definitions of alternative media have been developed by many different philosophers. What these definitions have in common is the argument that alternative media is a kind of critique of mainstream media and a counter hegemonic field of resistance. Fanzines are one of the most important alternative media channels with their unique structure and characteristics. Fanzines can be defined as an alternative media medium created by a team gathered around a common perspective and/or area of interest for enthusiasts and usually published irregularly. In this context, within the framework of John Downing and Chris Atton's approaches and principles towards alternative media, analysing whether political fanzines can be considered as alternative media, and a counter hegemonic field constitutes this study's problematic. Therefore, answers to the following research questions were sought:

- (1) What kind of political stance do fanzines take and how are they positioned? Do the formal and technical characteristics of fanzines harmonize with their positions?

(2) What kind of topics and opinions do fanzines include in their content? What is the level of influence of the market and advertising in the preparation of the content of fanzines?

(3) While preparing the content of fanzines, what are the points of attention/emphasis made to observe the public interest? What do the fanzines' discourses and the visuals they use contain/not contain in this regard?

In the text analysis section of the study, all written and visual content in the issues of Bozkır and Midas fanzines published so far were analysed within the framework of the determined thematic headings. The written contents of the fanzines include news, reviews, essays, interviews, translations, biographies, and announcements. The visual contents included in the analysis consist of the visuals positioned between the front and back covers of the fanzines and the written contents.

As a result of the first thematic heading, it was found that the analysed fanzines have radical critical content and publish along a socialist ideological line. In this sense, it has been determined that fanzines do not include advertisements in their content, that they are economically and politically independent that they produce in a free environment, that they do not see their readers as consumers, and moreover that readers are also producers, that they are a medium that can exist with the interests of their readers, that they are produced in an amateur manner and that they bring together people with different interests. In addition, it can be stated that both fanzines emphasize the aim of allowing their readers to act together and gain political consciousness.

Within the framework of the second thematic heading, it was found that fanzines can vary in terms of the way they are published according to economic, social, and political conditions, that they are free of charge, and that they attach importance to communication and social media accounts in order to make themselves exist. Additionally, it was observed that both fanzines had problems and problems such as varying authors, differences in the length of the texts in the fanzine issues, the condition of the visuals used in the issues, and the lack of integrity in terms of the number of pages between the issues. In addition, it has been observed that fanzines do not form a unity in terms of writing style, font size, capitalization in titles and content, visual language and aesthetics, etc. and are completely independent. In this regard, it can be inferred that the analysed fanzines produce independent content in order to criticize the importance given by popular publications to formal unity and a common aesthetic understanding.

Under the third thematic heading, the analysed fanzines critically covered issues that could not find a place in the traditional media pursued the public interest by helping minorities to make their dissenting voices heard, discussed structural and systematic solutions to problems in the texts included, and covered in detail and critically the issues covered in the traditional media with inaccurate and/or incomplete representation. It has been determined that they try to raise awareness of individuals and provide a basis for discussion, that they support all kinds of movements and actions that question and challenge power(s) and hegemony with their content, that they reflect their framework and style in their texts, and that they push the boundaries of freedom and creativity with an alternative aesthetic understanding in the visuals used.